

בס"ד

קונטרס

הצדוקים בהלכה

בו יבואר שהלוחם נגד עירוב הוא צדוקי מין וכופר בעיקר

ואם היה בימי הסנהדרין היו ממתין אותו, כי אתם באים לעקור תלמוד שסידר רב אשי, ולחלוק על כל הגדולים שהיו עד היום הזה, אותם שמתו ז"ל ואת אשר חיים עד

הנה, לכן חוזר כך ואל תיטוש תורת משה רבינו עליו השלום

(לשון הרא"ש ז"ל). ואף אם הלוחמים יש להם ביי"ד, נקראים בחז"ל בית דין של

צדוקים, כדאמרי חז"ל (סנהדרין נ"ב) בית דין של צדוקים הוה

גם יבואר בו בדרך ערוכה וקצרה, מה שכתבו חז"ל וגדולי הראשונים

ואחרונים אדירי התורה בדיוק נפלא במה ואיך שיכולים לדעת מי הוא

צדוקי או מין וכופר, ואם מותר להשתדך עמהם, ולשאל להם שאלות או

לצרפם למנין, הבאנו לשון החז"ל והראשנים ואחרונים בלי שום הוספות,

כדי שיעין בעין תחזינה עיני הקורא מי נקרא צדוקי.

ומצות עירוב הוא יסודתו מהררי קודש משלמה המלך עליו השלום,

והראשונים ובעלי השולחן ערוך, ותקנתם פשטה בכל תפוצות ישראל

מזמן חז"ל. והמעין בספרי עירובין שיצאו לאור יראה ויבין השקרים

והזיופים והמכשול והתבערה, שפעלו המעררים ברוח סערה, להדיח

רבבות ישראל שיפלו ברשת הצדוקים והמינים ולהפוך את הקערה ולומר

על מצות עירוב שהוא טמא, ועי"ז הם לוחמים כנגד הרבנים המקיימים

מצות חז"ל לעשות עירוב, ולא עוד אלא שמלאו כל חלל העולם בבלבולי

שקר וכזב שוא ותרמית להתיר את האסור ולאסור את המותר בחילול שם

שמים איום ונורא, בהוצאת שם רע על שארית ישראל המתנהגים בדרך

ישראל סבא וברוח טהרה, עפ"ל.

אתם חולקים על מצות עירוב, אבל תדעו שאתם גם כן

נושאים עירוב של מינות וכפירה שנזרקה בכם רח"ל.

כי צדוק וביתוס היו תלמידיו של אנטיגנוס, וטעו בדבריו שאין שכר ועונש

בעולם הבא וכפרו בתחיית המתים ובעולם הבא, (אבות דרבי נתן פרק מ"ב דף כ"ב)

הני צדוקים ניתן להם תורה בכלל כל ישראל וקבלוה אבותם בהר סיני, אלא

שאחר כך כפרו בתורה שבעל פה ואם כן הם מטמאים באהל כישראלים.

(שו"ת מב"ט חלק ג סימן כב:)

יצא לאור ע"י הרב יצחק יעקב מאשקאוויטש ברוקלין נוא יארק

מח"ס בית יצחק על מסכת עירובין

ברוקלין נוא יארק - חודש אייר שנת תשס"ג

להסיר המסוה

אלו האנשים המהרסים ומחריבים שייצאו נצבים בשם "בית דין של צדוקים" וקהלה גדולה וקדושה לחרף ולגדף מערכות אלוקים חיים והכריזו מלחמה גלוי' נגד שארית ההולכים בדרך ישראל סבא ורועים לקיים מצוה של תורה מצוות עירוב שתיקן שלמה המלך עליו השלום, והתעטפו באצטלא דרבנן במסוה של קדושת השבת ומזייפים שיטת רבינו הקדוש זי"ע שמסר נפשו על כל קוצו של יוד, - צריכים אנו להודיע לרבים ולגלות האמת, כי לא על העירוב לבד תלונותם - אשר באמת נכנס אצליהם מין וכופר בעיקר שלמד בישיבת יונווערסיטי וכל ענינו הוא לעקור את כל התורה כולה, כמו טהרת המשפחה ושמירת שבת כמו שהעיד עליו כבר כ"ק אדמו"ר מקאשוי שליט"א במכתבו נגדו שהתיר מקוואות פסולות בהרבה ארצות, עד כדי כך שהבית של הרבנות בארץ ישראל לא קבלו הגירות שטבלו במקוה של אותו האיש, והוא נעשה הראש של התאחדות הרבנים ומשלם מיליוני דולרים לכל אחד כדי לכפור ולחתום נגד תורתינו הקדושה וכך יוכל לעקור כל מצוות התורה, וכך הם מוציאים לעז בבלבולים ובעלילות שקר וכזב על היהדות החרידית שמוסרים נפשם על כל קוץ וקוץ ומבלבלים את העולם להתיר את האסור ולאסור את המותר - גרמו חילול שם שמים נורא ואיום - יש כאן הוצאת לעז על שלמה

המולך עליו השלום ובית דינו, ועל כל בעלי השלחן ערוך הראשונים כמלאכים, וכל אלפי ספרי שו"ת וספרי בעל שם טוב שמעודרים לקיים המצוה הגדולה הזו, שכל שמירת שבת תלוי בזה.

כעת אנו בעקבתא דמשיחא שהוא הזמן של הבירור האמיתי מן הם הערב רב הצדוקים והאפיקורסים למיניהם, ואדרבה כל יותר רבנים שהם יקבלו שיחתמו נגד מצות עירוב שנמכרים לעגל הזהב, יהיה הבירור יותר גדול, וידעו מי לה' אלי!

ברור כי הכל הוא בכוונה השיכה ואפילה, וכל מטרתם של אלו המהרסים ומחריבים אך ורק להשמיץ ולבזות ולהחליש הכח של אלו ישראל קדושים שרוצים לילך בדרך התורה האמיתי, ומחשבתם ניכרת מתוך מעשיהם שמפיצים את כל העולם במבול של זלזולים וכתבי פלסתר על היהדות החרידית באופן איום ונורא, וכל מגמתם להפיל החומה האחרונה הבעורה של היהדות החרידית הרוצים לקיים מצוות התורה כהלכתה ולא לילך ברכי הצדוקים והאפיקורסים.

ואל אחינו בני ישראל אחים לדעה אנו קוראים אל תטו אוזן להצדוקים האלו הרוצים לבלבל אתכם בהבליהם – אל יכנסו באזניכם כל דבריהם ושקריהם, אל תאבו להם ולא תשמעו אליהם כי דברו סרה על ה' ועל תורתו, על הראשונים ועל כל בעלי השולחן ערוך צדיקי ויסודי העולם. חזקו ואמצו בה' ובתורה

הקדושה, עדי נזכה לגאולת עולמים ומלאה הארץ דעה את ה' בביאת משיח צדקינו בב"א.

המעונין לדעת האמת בענין העירוב לא יאמין יותר לכל שקריהם וזיופיהם שממלאים בעיתונים ובכתבי פלסתר, אלא יעיין בב"ו ספרים שיצאו על מצוות עירוב בכמה שנים האחרים, שישבו ולמדו אלפי בני כולל מסכת עירובין והלכות עירובין, ויראה האמת כי המצוה הזאת של העירוב הוא היסוד קדושת ישראל, וזה המדידה (טערמומעטער) אם הוא יהודי או ציוני צדוקי ומין, והגענו למצב כזה שהשאלה של מי יהודי, אינו נוגע יותר בארץ ישראל רק הוא נוגע בויליאמסבורג, בבארא פארק, מאנראוי, ומנסי, המתנגדים לעירוב נקרא צדוקי ומין, ראה ברא"ש ובתשב"ץ, ועוד. ואף אם המתנגדים לעירוב עשו להם ביי"ד כדי שהמלחמה יהיה להם יותר קל, אבל תדעו כי כבר קדמוך חז"ל וזה לשונם: בית דין של צדוקים הוה (סנהדרין נ"ב:).

בשער

לסתום פיהם של צדוקים ימחה שמים, כי בדברי תורה נאמר ענה כסיל כאולתו

זה לשון הרמב"ן ויקרא פרק ג פסוק ט': והכתוב שאמר בחטאת (להלן ד לא) ואת כל חלבה יסיר כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים, אין ענינו בחלב לבדו, שאם כן לא יהיו הכליות והיותרת על הכבד קרבים בחטאת, אבל ענינו שיסיר החלב עם כל המוסרים עמו בזבח השלמים. וכן ואת כל חלבה יסיר כאשר יוסר חלב הכשב מזבח השלמים (שם לה), שיסירו כהסרתו בזבח השלמים עם כל המוסרים שם, לרבות האליה בחלבה. וכן וישימו את החלבים על החזות ויקטר את החלבים המזבחה (להלן ט כ), עם כל המוסרים עמהם.

והוצרכתי להאריך בזה, לסתום פיהם של צדוקים ימחה שמים, כי בדברי תורה נאמר ענה כסיל כאולתו (משלי כו ה), ואמרו (אבות ב יד) הוי שקוד ללמוד תורה כדי שתשיב לאפיקורוס.

כי צדוק וביתוס היו תלמידיו של אנטיגנוס,
וטעו בדבריו שאין שכר ועונש בעולם הבא
וכפרו בתחיית המתים ובעולם הבא,
(אבות דרבי נתן פרק מ"ב דף כ"ב)
הני צדוקים ניתן להם תורה בכלל כל ישראל וקבלוה
אבותם בהר סיני, אלא שאחר כך כפרו בתורה שבעל
פה ואם כן הם מטמאים באהל כישראלים.
(שו"ת מבי"ט חלק ג סימן כב:)

קונטרס הצדוקים בהלכה

בו יבואר שהלוחם נגד עירוב הוא צדוקי מין וכופר
בעיקר, ומה דרכו של צדוקי

שאלה גלוי' להרבנים ובני הכולל, איפה אתם?
איך אתם בני הכולל והרבנים (עבור בצע כסף) לא מפחדים מדברי
הרא"ש והתשב"ץ שהלוחם נגד עירוב הוא צדוקי מין וכופר,
והיו ממיתין אותו בימי הסנהדרין?

זה לשון הרא"ש: כלל כ"א "שרב אחד
התנגד לתיקוני המבואות בעירוב והתמרמר
הרא"ש מאוד על זה עד שהחרימו ונידו. וז"ל:
אני מנדה אותך ואם היתה בימי הסנהדרין
היו ממיתין אותך וכו', ... ומצוה לנדותו בכל
הקהילות.... וגם ידונו אותו למת כדין זקן
ממרא כי אנו חייבים למסור נפשותינו על
תורת האלקים ולבער עושה הרעה מקרבנו
עכ"ל.

וכן כתב בתשובה אחרת וז"ל:

הכתב ששלחתי לאותו החסר-מוח כו' ואם
לא יחזור בו אני מתרה בך ואת כל הקהל
שינהגו בו גם נידוי באותו
המשוגע... וירחיקוהו ויבדילהו מעדת ישראל

כי דבר זה צריך חיזוק שלא יבא כל שוטה חסר דעת לבטל תורת משהא רבינו ע"ה, וכו' עד כאן דבריו הקדושים של הרא"ש ז"ל, ועיי"ש עוד באריכות גדול.

וזה לשון תשב"ץ הגדול (ח"ב סימן ל"ז) על אנשים כאלו, או שהם הדיוטות גמורה הוא, או מינות נזרקה בו, רח"ל.

א. באבן עזרא דניאל פרק יא פסוק ל':
וזעם על ברית קדש - הוא אגריפס: **ועשה** - חיל כבד:
ושב - לנגב: **ויבן על עזבי ברית קדש** - הם אנשי ירושלים שקשרו על מלך והרגו אנשיו וחללו המקדש המעוז שהיה לישראל כמו גאון עוזכם ובאה זאת המלה על דרך הארון הברית שפירושו הארון ארון הברית וככה הספר המקנה היין החמה, עתה ספר חרבן בית שני, **ויש לתמוה מחכמי צדוקים שפירשו זה לעתיד** ואמרו כי המקדש היא מיכ"א שיחוגו עליה הישמעאלים והסירו התמיד החמש תפילות ונתנו השיקוף עכו"ם ואלו התועים איך יתכן שיקרא מקדש רק ירושלים לבדה וככה שמה בל' ישמעאל בית ואיך הוא מיכ"א קדש והלא פקחו אלה העורים את עיניהם וראו כי יש במיכ"א שיקוף עד היום והלא מרקוליס שאליו יחוגו כל ישמעאל ממזרח וממערב לזרוק אבנים שם ואלה המפרשים חללו המקדש והגאון ז"ל אמר כי ועשה כרצונו המלך זהו הקדרי ראש מלכות ישמעאל וזה לא יתכן כי כתוב וכל תמדת נשים לא יבין וזה היה אוהב נשים ופירש נשים מדינות וזה קרוב אל דרש ואיננו פשט ועוד מה יעשה בכתוב לאלה אשר לא ידעוהו אבותיו ועוד אם היה אלה עכו"ם אין תשובה ממרקוליס כי זה ידעוהו אבותיו ולא סרו אנשי מיכ"א למשמעתו עד שנשבע

להם שלא יסיר עבודת מרקוליס ואין צורך להאריך וכן היוצר חבר ספר במועד הקץ וגם נפצתי דבריו ככלי יוצר טרם בא מועדו כי הוא מקוה מועד עבר וכלל אומר דבריו בדברי קץ גם דברי רבי שלמה בן גבירול ז"ל רצה לקשור הקץ במחברת הגדולה על שני הכוכבים העליונים גם דברי רבי אברהם הנשיא בספר קצים ודברי היוצר ודברי רבי יצחק בן לב וכל החושבים המלות או האותיות בחשבון גימטריא הכל הבל ורעות רוח כי דניאל לא ידע הקץ ואף כי הבאים אחריו רק רמז המלאך דבר כאשר אפרש רק לא פירש מתי יהיה ועתה אשוב לפרש.

לסתום פיהם של צדוקים ימחה שמש, כי בדברי תורה נאמר ענה כסיל כאולתו

ב. ברמב"ן ויקרא פרק ג פסוק ט': והכתוב שאמר בחטאת (להלן ד לא) ואת כל חלבה יסיר כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים, אין ענינו בחלב לבדו, שאם כן לא יהיו הכליות והיותרת על הכבד קרבים בחטאת, אבל ענינו שיסיר החלב עם כל המוסרים עמו בזבח השלמים. וכן ואת כל חלבה יסיר כאשר יוסר חלב הכשב מזבח השלמים (שם לה), שיסירונו כהסרתו בזבח השלמים עם כל המוסרים שם, לרבות האליה בחלבה. וכן וישימו את החלבים על החזות ויקטר את החלבים המזבחה (להלן ט כ), עם כל המוסרים עמהם.

והוצרכתי להאריך בזה, לסתום פיהם של צדוקים ימחה שמש, כי בדברי תורה נאמר ענה כסיל כאולתו (משלי כו ה), ואמרו (אבות ב יד) הוי שקוד ללמוד תורה כדי שתשיב לאפיקורוס.

ג. במשנה מסכת ידים פרק ד משנה ו': **אומרים צדוקים קובלין אנו עליכם פרושים שאתם אומרים כתבי הקודש מטמאין את הידים וספרי הומריס אינו מטמא את הידים א"ר יוחנן בן זכאי וכי אין לנו על הפרושים אלא זו בלבד הרי הם**

אומרים עצמות חמור טהורים ועצמות יוחנן כהן גדול טמאים אמרו לו לפי חבתן היא טומאתן שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תרוודות אמר להם אף כתבי הקדש לפי חבתן היא טומאתן וספרי הומריס שאינן חביבין אינן מטמאין את הידים.

עמדו ופירשו מן התורה ונפרצו מהם שתי פרצות צדוקים וביתוסין. צדוקים על שום צדוק ביתוסי על שום ביתוס

ד. במסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ה': אנטיגנוס איש סוכו היו לו שני תלמידים שהיו שונים בדבריו והיו שונים לתלמידים ותלמידים לתלמידים. עמדו ודקדקו אחריהן ואמרו מה ראו אבותינו לומר דבר זה אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית. אלא אלו היו יודעין אבותינו שיש עולם אחר ויש תחיית המתים לא היו אומרים כך. **עמדו ופירשו מן התורה ונפרצו מהם שתי פרצות צדוקים וביתוסין. צדוקים על שום צדוק ביתוסי על שום ביתוס.** והיו משתמשין בכלי כסף וכלי זהב כל ימיהם. שלא היתה דעתן גסה עליהם אלא צדוקים אומרים מסורת הוא ביד פרושים שהן מצערין עצמן בעולם הזה ובעולם הבא אין להם כלום.

ה. במסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק י': ב' תלמידים היו לו צדוק וביתוס וכיון ששמעו את הדבר הזה שנו לתלמידיהם. ותלמידיהן אמרו דבר מפי רבן ולא אמרו פירושו. אמרו להן אילו הייתם יודעים שתחיית המתים מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא היו אומרין כן. הלכו ופירשו להן ויצאו מהם שתי משפחות צדוקים וביתוסים [וצדוקים לשם צדוק וביתוסים] לשם בייתוס.

בית דין של צדוקים הוה

ו. במסכת סנהדרין דף נב עמוד ב': אימרתא בת טלי בת כהן שזינתה הואי, אקפה רב חמא בר טוביה חבילי זמורות

ושרפה. אמר רב יוסף: טעה בתרתי, טעה בדרב מתנה, וטעה בדתניא: דברים י"ז ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם, בזמן שיש כהן - יש משפט, בזמן שאין כהן - אין משפט. אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה בבת כהן שזינתה וכו'. אמר רב יוסף: בית דין של צדוקים הוה. הכי אמר להו והכי אהדרו ליה? והתניא, אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: זכורני כשהייתי תינוק ומורכב על כתיפו של אבא, והביאו בת כהן שזינתה, והקיפוח חבילי זמורות ושרפוח! - אמרו לו: קטן היית, ואין מביאין ראייה מן הקטן. - שני מעשים הוו. - הי אמר להו ברישא? אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא, אמר ליה כשהוא גדול ולא אשגחו ביה, אמר להו כשהוא קטן ואשגחו ביה? אלא: הא אמר להו ברישא, ואמרו ליה: קטן היית. ואמר להו כשהוא גדול. ואמרו ליה: מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי.

להוציא מלבן של צדוקים

ז. במסכת מכות דף ה עמוד ב': אמר רבי יהודה בן טבאי: אראה בנחמה, אם לא הרגתי עד זומם, **להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים: אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנדון.**

ח. במסכת מנחות דף סה עמוד א': **שהיו צדוקים אומרים: יחיד מתנדב ומביא תמיד.**

ט. בירושלמי מסכת חגיגה פרק ג דף עט טור ד' ה"ח: **פעם אחת הטבילו את המנורה אמרו צדוקים ראו פרושים מטבילין גלגל חמה.**

י. בספרי דברים פיסקא קצ ד"ה ועשיתם לו: ועשיתם לו, מיכן אמרו אין עדים זוממים נהרגים עד שיגמר הדין **שהרי צדוקים אומרים עד שיהרג שנאמר דברים יט כא נפש בנפש.**

יום שנסתלקה סנהדרין של צדוקים וישבה סנהדרין של ישראל עשאוהו יום טוב.

יא. במגילת תענית (ליכטנשטיין) הסכוליון ד"ה בעשרין ותמניא לטבת: בעשרין ותמניא לטבת יתיבת כנשתא על דינא. מפני שהיו הצדוקין יושבין בסנהדרין ינאי המלך ושלמינון /ושלמציון/ המלכה יושבת אצלו ולא אחד מישראל יושב עמהם חוץ משמעון בן שטח והיו שואלין תשובות והלכות ולא היו יודעין להביא ראיה מן התורה. אמר להם שמעון בן שטח כל מי שהוא יודע להביא ראיה מן התורה כשר לישב בסנהדרין. פעם אחת נפל דבר של מעשה ביניהם ולא היו יודעים להביא ראיה מן התורה אלא אחד שהיה מפטפט כנגדו ואומר תן לי זמן ולמחר אשוב נתן לו זמן הלך וישב לו בינו לבין עצמו ואינו יכול להביא ראיה מן התורה למחר נתביש לבא ולישב בסנהדרין והעמיד שמעון בן שטח אחד מן התלמידים והושיבו במקומו אמר להם אין פוחתין בסנהדרין משבעים ואחד וכך עשה להם בכל יום ויום עד שנסתלקו כלם וישבה סנהדרין של ישראל יום שנסתלקה סנהדרין של צדוקים וישבה סנהדרין של ישראל עשאוהו יום טוב.

אינו אלא מעשה צדוקים

יא. בילקוט שמעוני תורה פרשת וישלח רמז קמ: אמר ר' הונא אמר רב כל האומר תירש הבת עם בת הבן אפילו נשיא שבישראל אין שומעין לו שאינו אלא מעשה צדוקים.

שאלו צדוקים את רבן גמליאל

מנין שהקב"ה מחיה מתים

יב. בילקוט שמעוני תורה פרשת ואתחנן רמז תתכד: ואתם הדבקים בה' אלהיכם דבוקים ממש, שאלו צדוקים את רבן גמליאל מנין שהקב"ה מחיה מתים א"ל מן התורה דכתיב ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם, א"ל ודילמא

וקם העם הזה וזנה, עד שאמר להם המקרא הזה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם לכם לא נאמר אלא להם [מכאן לתחה"מ מן התורה].

יג. בילקוט שמעוני תורה פרשת עקב רמז תתעא: **שאלו צדוקים את רבן גמליאל** וכו' (כדכתוב לעיל בפסוק ואתם הדבקים), רבנן אמרי מן הארץ עד הרקיע מהלך ת"ק שנה כשני אבות הראשונים ומה טעם אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ, וממזרח למערב מהלך ת"ק מה טעם כי כגבוה שמים על הארץ וגוי כרחוק מזרח ממערב, תנא עץ חיים מהלך ת"ק שנה, אמר רבי יודא בר אלעזר לא סוף דבר נופו אלא אפילו קורתו וכל מי בראשית מתפלגין תחתיו ומה טעם והיה כעץ שתול על פלגי מים, תנא עץ החיים אחד מס' לגן וגן אחד מס' לעדן, ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן תמצית כור שותה תרקב, תמצית כוש מצרים שותה, נמצאת אומר מצרים מהלך ארבעים יום וכוש מהלך שבע שנים.

יד. ברש"י מסכת שבת דף קנב עמוד א': **לבי אבידן** - מקום העשוי להתווכח שם צדוקים ובייתוסים עם ישראל במקראות.

הצדוקים היו משנין עבודת קטורת יום הכפורים

טו. ברש"י מסכת יומא דף ד עמוד א': **לאפוקי צדוקים** - שהיו משנין עבודת קטורת יום הכפורים, כדלקמן בהוציאו לו /יומא/ (דף נג, א), שהיו נותנין הקטורת על האש בחוץ, ואחר כך מכניסים.

טז. ברש"י מסכת יומא דף ח עמוד ב': שזה פרישתו לקדושה - ליכנס למחנה שכינה, ולא יהא לבו זחה עליו, ויהא נבדל מכל קלות ראש, שחלה עליו אימה בהבדלתו מן הבריות.

וזה פרישתו לטהרה - להחמיר בטהרתו, מפני קל שעושין בו לטמאו בו ביום להטבילו להוציא מלבן של צדוקים, לכן החמירו בטהרתו שלא יהא אדם נוגע בו.

הרגישו תלמידי בייתוס והן צדוקים, ואינם מודים בערבה, שאינה מפורשת מן התורה

יז. ברש"י מסכת סוכה דף מג עמוד ב': והכירו בהן בייתוסין - הרגישו תלמידי בייתוס והן צדוקים, ואינם מודים בערבה, שאינה מפורשת מן התורה. וכבשום - טמנום, כמו: בהדי כבשי דרחמנא למה לך, במסכת ברכות (י, א), ויש מפרשים: כמו יכבוש עונותינו (מיכה ז) - יכסה, כסית כל חטאתם סלה (תהלים פה).

יח. ברש"י מסכת חולין דף מא עמוד ב': והאמרת אין שוחטין לגומא - והדר תני אבל עושה גומא. - כל עיקר - ואפי' בבית דמיחזי כמנהג צדוקים. - על דופני הספינה - ומדופני הספינה למים. - לנקר - לנקות. - מקום - חריץ קטן. - ובשוק לא יעשה - שאין אדם חש לנקר את השוק. - בדיקה אחריו - שמא מין הוא לעבודת כוכבים ויבדלו מפתו ומיינו.

יט. ברש"י מסכת נדה דף לג עמוד ב': והוריקו פניו - חרה לו שנטמאו בגדיו וקדם כהן גדול אצל אשתו של צדוקי לשואלה אם השלימה לדם ירוק או לא. - בקי אין אנו בהן - אני מכיר בנשי צדוקים ששכן היה להן.

כ. בתוספות מסכת עירובין דף סב עמוד א': בגמ' ר"ג אומר צדוקים וכותים אינם כעכו"ם היינו משום שלא בא המתרחץ אלא לתקן שלא יקשה צדוקי מאן דכר שמיה ועוד י"ל דאפילו ר"ג עצמו לא הזכיר בדבריו כשחלק על תנא קמא אלא צדוקי לבדו לפי שלא הביא ראייה אלא מצדוקי וא"ת אי גרס רשב"ג היכי פסקינן בגמרא כר"א בן יעקב ור' יוחנן נמי דקאמר נהגו כר"א בן יעקב הא ר' יוחנן נמי אמר הלכה כרשב"ג במשנתינו וי"ל דלא פסקינן בגמרא כר"א בן יעקב אלא על עיקר דבריו

דלא אסר בחד ישראל עד שיהו שנים אבל בהא דסבר ליה כתיב דכותים כעכו"ם לא פסקינן כוותיה ואפשר דבהא הלכה כרשב"ג דאינן כעכו"ם ועוד דהאידינא לא נפקא לן מידי לענין כותים לבסוף כשעשאו כעכו"ם גמורים.

כא. בתוספות מסכת ראש השנה דף ה עמוד א': מפני מה אמרה תורה ועוד אשכחן (לקמן ד' ז.) דדרשינן עולת חדש בחדשו אמרה תורה חדש והבא מתרומה חדשה **ואין צדוקים מודים בו שהיו אומרים משל יחיד הם מביאים.**

כב. בתוספות מסכת ראש השנה דף י עמוד א': ובפ"ק דהוריות (ד' ד.) נמי **גבי צדוקים** דאמר זבה לא הוי אלא ביממא.

כג. בתוספות מסכת בבא בתרא דף קסב עמוד א': והלא גם הם היו כותבין כדת משה וישראל כדמוכח במס' ידים (פ"ד משנה ח) אמרו **צדוקים קובלים אנו עליכם פרושים שאתם כותבין את המושל עם משה בגט ה"ג** במשניות ולא גרסינן את המושל עם השם כמו שכתוב במקצת משניות כי מה ענין השם בגט דודאי כשנצחו בית חשמונאי היו כותבין בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון מקמי דאתבטילת אזכרת מן [שטרייא].

כד. בתוספות מסכת זבחים דף יז עמוד ב': והא [דאמריי במסכת פרה (פ"ג) מטמאין היו כהן השורף את הפרה להוציא מלבן של צדוקים שאמרו] במעורבי שמש היתה נעשית לאו היינו טבול יום ממש אלא אחיו הכהנים היו מניחין ידיהם על ראשו ומאותה נגיעה היה טבול יום כדתניא בתוספתא ואיכא בהו היכרא לצדוקים ועוד יש לפרש דטבול יום ממש היה כשר בה והא דבגדי אוכלי קודש מדרס לחטאת משום היסח הדעת דשאר טומאות.

כה. בתוספות מסכת נדה דף מט עמוד א': והא דאמרינן (יומא דף ב.) שכל מעשיה בכלי גללים בכלי אבנים בכלי אדמה

היינו בזמן שמזין על כהן השורפה שהחמירו שם לפי שהקילו לטמאותה לשחטה בטבול יום להוציא מלבן של צדוקים.

להוציא מלבן של צדוקים

כו. בחידושי הרמב"ן מסכת נדה דף מט עמוד א': וי"ל ההיא מעלה בעלמא היא משום שמטמאין היו הכהן השורף אותה להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים במעורבי שמש כו'.

כז. ברא"ש מסכת שבת פרק טז סימן א': [דף קטז ע"א] תנו רבנן הגליונים וספרי צדוקים אין מצילין אותן מפני הדליקה ר' יוסי אומר אף בחול קודר את האזכרות שבהן וגונזן והן ישרפו. אמר ר' טרפון אקפח את בני שאם יבואו לידי שאני שורף אותן ואת האזכרות שבהן שאפילו אדם רודף אחריו להורגו ונחש רודף אחריו לנשכו נכנס לבית נכרי ואינו נכנס לבתיהם של אלו. שהללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין ועליהם הכתוב אומר אחר הדלת והמזוזה שמת זכרוןך. אמר רבי ישמעאל ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים. הללו שמטילין איבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת כמה וכמה ועליהם אמר דוד הלא משנאיך ה' אשנא וגו'. וכשם שאין מצילין אותן מפני הדליקה כך אין מצילין אותן לא מן המפולת ולא מן המים ולא מכל דבר המאבדן.

כח. ברא"ש מסכת יומא הלכות סדר עבודת יום הכיפורים: וחפן הקטורת שבכף לתוך חפניו וצבר הקטרת על גבי גחלים. (דף נ"ג א) ונזהר שלא יתן הקטרת על גבי האש עד שהכניסו לפני ולפנים **ולהוציא מלבן של צדוקים שאומרים שנותן בהיכל ונכנס בענן עשן הקטרת.** (דף נב ב) והיה מתחיל לצד פנים שהוא חוצה לו שאם מתחיל אצלו נמצא העשן עולה מיד וזרועו נכווה. ונתמלא הבית עשן והניח שם הכף והמחתה ויוצא דרך כניסתו שהיו פניו לארון.

וכל מקום שפקרו הצדוקים אחז"ל שתשובתן בציזן ואפילו דברים טובים שבהן אסור לקרותן

כט. ברא"ש מסכת סנהדרין פרק יא סימן ג': [דף ק ע"ב] ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים. תנא ספרי צדוקים אותם שפירשו התורה לפי דעתם ולא סמכו על דברי חכמים. כי יש בדבריהם צד מינות. וכ"מ שפקרו הצדוקים אחז"ל שתשובתן בציזן ואפילו דברים טובים שבהן אסור לקרותן. רב יוסף אסר [נמי למקרי] בספר בן סירא לפי שיש בהן דברים של הבל שאין בהן צורך כגון עב דקן סכסי דלי זלדקן דקן קורטמין נפח בכסיא לא צחי וכו'.

ל. בספר אור זרוע ח"א - הלכות שליח ציבור (קיב - קטז) סימן קיב ד"ה אדם שהרג: שא"כ תקשי לך פ"ק דמכות דתניא אמר ר' יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין העדים נהרגין עד שיהרג הנידון.

כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו ואין שוכרין ממנו

לא. בספר אור זרוע ח"ב - הלכות עירובין (קי - רטז) סימן קסט: וכ"כ ה"ר משה מיימון זצ"ל ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהיה עובד עכו"ם הרי הוא עכו"ם לכל דבריו אין מערבין עמו ואין מבטל רשות אלא שוכרין ממנו כעכו"ם אבל אם היה מהמינים שאין עובדין ע"ז ואין מחללין שבת כגון סתם צדוקים ובייתוסים וכל הכופרים בתורה שבע"פ כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו ואין שוכרין ממנו.

**כי צדוק וביתוס היו תלמידיו של אנטיגנוס וטעו
בדבריו שאין שכר ועונש בעוה"ב וכפרו בתחיית
המתים ובעוה"ב**

לב. במגן אבות לרשב"ץ על אבות פרק א משנה ג': וכתוב בספר הערוך [ערך ביתוסיסין] וכן הוא באבות דרבי נתן [פ"ה מ"ב דף כ ב] **כי צדוק וביתוס היו תלמידיו של אנטיגנוס וטעו בדבריו שאין שכר ועונש בעוה"ב וכפרו בתחיית המתים ובעוה"ב.** ועל אלו אמרו במשנה פרק הרואה [ברכות נד א] משקלקלו המינים ואמרו שאין שם אלא עולם אחד, התקינו שיאמרו מן העולם ועד העולם. והיה סיבת קלקולם מה שטעו בדברי אנטיגנוס רבם, ולא היתה כוונת אנטיגנוס זאת. כי ידוע הוא כי יש גמול ועונש בעולם הבא. וכבר אמרו בא' מע"ז [ג א, ד ב] ובשני מעירובין [כב א], היום לעשותם, ולמחר ליטול שכרם, אבל היה מזהיר שלא יכוין העובד לזה וסוף השכר לבוא, שאין הקב"ה מקפח שכר עבדיו וכל שכן שאם העבד לא יקוה גמול. שהרב מרבה שכרו, אבל הם טעו בדבריו. וכתב רבינו משה ז"ל [פיהמ"ש עמ' רסת] כי דעתם היה לחלוק על התורה כיון שאין שם עולם אחר, אבל ראו שאם יפרסמו דעתם זאת הרעה לא יקבלוה מהם לרוב פרסום התורה. והתחילו לחלוק על הקבלה כדי להקל מעליהם הגדרים והסייגים ולפרש הכתוב כרצונם, דומה למי שרוצה להרוג את שונאו ולא יכול, השחית אבריו. ונתחברה לכל אחד מהם כת אחת נקראים בלשון חכמים צדוקים ביתוסים, ויש כת אחרת מאמינים בתחיית המתים ואינם מאמינים במדרשי החכמים והם נקראים היום קראים, והם במזרח מחזיקים בפשוטי הכתובים וחולקים על מדרשי החכמים המקובלים.

המניח תפלה של יד על פס ידו או של ראש על מצחו הרי זה דרך צדוקים

לג. ברמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה ג': **המניח תפלה של יד על פס ידו או של ראש על מצחו הרי זה דרך צדוקים, העושה תפלתו עגולה כאגוז אין בה מצוה כלל, איטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאל שלו, ואם היה**

לב. במגן אבות לרשב"ץ על אבות פרק א משנה ג': וכתוב בספר הערוך [ערך ביתוסיסין] וכן הוא באבות דרבי נתן [פ"ה מ"ב דף כ ב] **כי צדוק וביתוס היו תלמידיו של אנטיגנוס וטעו בדבריו שאין שכר ועונש בעוה"ב וכפרו בתחיית המתים ובעוה"ב.** ועל אלו אמרו במשנה פרק הרואה [ברכות נד א] משקלקלו המינים ואמרו שאין שם אלא עולם אחד, התקינו שיאמרו מן העולם ועד העולם. והיה סיבת קלקולם מה שטעו בדברי אנטיגנוס רבם, ולא היתה כוונת אנטיגנוס זאת. כי ידוע הוא כי יש גמול ועונש בעולם הבא. וכבר אמרו בא' מע"ז [ג א, ד ב] ובשני מעירובין [כב א], היום לעשותם, ולמחר ליטול שכרם, אבל היה מזהיר שלא יכוין העובד לזה וסוף השכר לבוא, שאין הקב"ה מקפח שכר עבדיו וכל שכן שאם העבד לא יקוה גמול. שהרב מרבה שכרו, אבל הם טעו בדבריו. וכתב רבינו משה ז"ל [פיהמ"ש עמ' רסח] כי דעתם היה לחלוק על התורה כיון שאין שם עולם אחר, אבל ראו שאם יפרסמו דעתם זאת הרעה לא יקבלוה מהם לרוב פרסום התורה. והתחילו לחלוק על הקבלה כדי להקל מעליהם הגדרים והסייגים ולפרש הכתוב כרצונם, דומה למי שרוצה להרוג את שונאו ולא יכול, השחית אבריו. ונתחברה לכל אחד מהם כת אחת נקראים בלשון חכמים צדוקים ביתוסים, ויש כת אחרת מאמינים בתחיית המתים ואינם מאמינים במדרשי החכמים והם נקראים היום קראים, והם במזרח מחזיקים בפשוטי הכתובים וחולקים על מדרשי החכמים המקובלים.

המניח תפלה של יד על פס ידו או של ראש על מצחו הרי זה דרך צדוקים

ג. ברמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה ג': **המניח תפלה של יד על פס ידו או של ראש על מצחו הרי זה דרך צדוקים, העושה תפלתו עגולה כאגוז אין בה מצוה כלל, איטר מניח תפילין בימינו שהוא שמאל שלו, ואם היה**

שולט בשתי ידיו מניח אותה בשמאלו שהוא שמאל כל אדם, ומקום קשירת התפילין ומקום הנחתן מפי השמועה למדום.

לד. בבית יוסף אורח חיים סימן שפה אות ג ד"ה ומ"ש וישראל: ומ"ש אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן. כן דקדקו שם התוספות (סט. ד"ה כאן במומר) והרא"ש (סי' יד) והמרדכי (שם) וכן דעת רש"י והקשו התוספות דהא סתם צדוקי אינו נזהר במילי דרבנן ותירצו שרגילין הם ליזהר לפי שהם יראים מחכמים כדאיתא בגדה (לג:): ולפי דבריהם הני צדוקים דשכיחי גבן כיון דעברי אמילי דרבנן בפרהסיא הרי הם כגוי ומשכירין ואין מבטלין והרמב"ם בפרק ב' (שם) כתב הברייתא כצורתה ולא הזכיר דין מחלל שבת במילי דרבנן מיהו אפילו אם תימצי לומר דסבירא ליה דהוי משומד נראה דהני צדוקים לדידיה לא חשיבי משומדים אף על פי שעוברין בפרהסיא אמילי דרבנן דלא הוי משומד עד שיעבור במזיד ובהני מזיד דידיהו כאונס הוי דמעשה אבותיהן בידיהם והוה ליה כתינוק שנשבה בין הגויים וכמו שכתב הוא זכרונו לברכה בפירוש המשנה בפרק א' ממסכת חולין (משנה א). ולא חש רבינו לכתוב דישראל משומד לעכו"ם דינו כגוי אף על פי שנזכר בגמרא ובדברי הרמב"ם משום דמילתא דפשיטא הוא.

לה. בשערי תשובה אורח חיים סימן תקנא ס"ק [לג]: [לג] השייכים - עבה"ט ועי' בשבו"י חלק ג' סימן ל"ו שבלילה שלפני המילה יש להחמיר בזמן הזה שפשטה כו' שמזלזל באבילות של ת"ב וראוי לעשות גדר ואני מורה להם היתר במקום שנהגו להתיר אחד לבד או בשר או יין ומאכלי חלב לעשות זכר לחורבן כדי להוציא מלבן של צדוקים, אבל ביום המילה שניהם מותרים בשר ויין לכל הקרואים ואפי"ן בשבוע שחל ט"ב דהיינו למנין עשרה מלבד קרובים פסולי עדות עכ"ל.

לו. בשו"ת הרמב"ם סימן רסג ד"ה שאלה מה: שאלה מה תאמר הדרת כבו' גדו' קדו' יק' מ"ו משה אור העולם מופת הזמן יהי שמו לעולם בר כבו' גדו' מרינו /מורנו/ רב מימון הרב

הגדול ז"ל בדבר עיר, שהנהיגו לה חכמיה ומכובדיה לישב בעת קריאת עשר הדברות בספר התורה בציבור, הואיל וזאת העיר היתה מקודם מעוטת החכמה וכאשר בא אליה רב גדול, כונן החכמה בה וגדר בה כמה גדרות. והיה מנהגם מקודם לפני בוא זה הרב ז"ל, שיעמדו כולם בעת קריאת הדברות בספר התורה בציבור מסיבת הדברות [ע"י בסי' לדוד אמת להרחידי"א סי' ז' ובסי' נוה שלום (מנהגי נא אמון) להר"י אלי' חזן או"ח סי' כ"ב, פ"ן] וביטל זה הרב לזה המנהג והנהיג להם לישב בעת קריאתן ומנעם מלעמוד. ופשט המנהג דור אחר דור. והופיעה תשובתו בחתימת ידו למי ששאלו בזה, והביא ראיה לדבריו ממה שביטלו רבותינו ז"ל ברכות י"ב, א' שיקראו אותן עם קרית שמע מפני המינים, לפי שהם אומרים, שלהן מעלה על שאר התורה. ואמר בכלל תשובתו, שכל מי שרוצה לקום בעת קריאת ספר התורה בעשר הדברות, ראוי לגעור בו, לפי שלעשות זאת (הוא מדרכי) המינים, המאמינים שלעשר הדברות מעלה על שאר התורה, לפי שכל דבר, אשר למינים בו אמונה שונה מדעת רבותינו ז"ל, חייבים אנו להתרחק (בו) מהם ולהבדל מהם. הלא תראה כיצד אומרים משנה פרה פ"ג מ"ז, תוספתא שם פ"ג ה"ז וחי', פ"ן עליהם השלום, מטמאין היו כהן השורף את הפרה להוציא מלבם של צדוקים. ובכמה מקומות הם אומרים משנה פרה פ"ג מ"ג, גמרא יומא מ' ב' אל תתנו מקום למינים לרדות, כל שכן בזה, אשר (בו) התרחקו מהם רבותינו מזמן. ובא לזאת העיר ממונה מממוני אחת הערים, ממי שמנהג אנשי עירו לעמוד בעת קריאת י' הדברות, ואין הוא מגיע אל זה הרב בחכמה. הוא נתמנה והתחיל עומד בעת קריאתן, ונמשכו אחריו בזה אנשים. ואמרו לו אנשי העיר: אין ראוי לנו לשנות מנהג אבותינו ואבות אבותינו ולהתרחק מהם במה שהנהיג להם מורם וממונם, והוא הרב, אשר הם ואנחנו ממימיו שותין. וכבר אמרו ז"ל [פסחים נ' ב', פ"ן] בני בישן נהוג דלא למיתי מצור לצידון במעלי שבתא. אתו בניהו לקמיה דר' יוחנן, אמרי ליה: אבהתן נהוג, אנן לא אפשר

לן. אמר להן: כבר קבלו עליהו אבהתכון, וכתיב: שמע בני מוסר אביך משלי אי' ח' וכו'. ואמרו ג"כ [השווה טור /ח"מ/ חמ"ש סי' שס"ח, אוצר הגאונים ב"ק עמ' ק"ה וגמרא שבת פ"ה א', א"ד] עיין אף חולין צג ב א"ל ר' יוחנן לר' שמן בר אבא וכו' משום אל תטוש תורת אמך, אבל המאמר כלשונו של הרמב"ם - עדיין יש למצוא מקומו, איין מנא לן דמנהגא מלתא היא? אמר ר' שמעון בר אבא אמר ר' יוחנן: שמע בני. זה, אפילו כשאין בזה קשר מצד הדין, אין אנו יכולים להניח מנהג אבותינו ולהימשך אחרי מנהג עירך, כל שכן כשיש בזה מחלוקת ופרוד בינינו לבין עצמנו בדברי הלכה, וכבר אמרו דברים י"ד א', [יבמות י"ג ב', פ"ן] לא תתגודדו לא תעשו אגדות אגדות. וכל שכן כשההלכה מחזקת אותנו בזה, כי כבר ביטלו מזמן שיאמרון עם קרית שמע, אפילו הוא מיושב, מפני תרעומת המינים, וכל שכן כשאנו מבדילים אותה בעמידה בה משאר התורה, ואף נעשים דומים לקראים, העומדים בעת קריאת התורה מבי"מ העומדים בתורה בעת קריאתה. אמר הוא: כבר מצינו שישראל, כששמעו אותן בעת שדבר (ה' אליהם), היו עומדים, כמ"ש [שמות י"ט י"ז, ועי' דרוש כזה בשו"ת דבר שמואל לר"ש אבוהב סי' רע"ו, פ"ן] ויתיצבו בתחתית ההר. אמרו: לא היה זה אלא להקביל פניו יתעלה ולשמוע דבריו, כמ"ש שמות /פרק י"ט/ שם ויצא משה את העם לקראת האלהים, ואין זה חובה עלינו. ולו היה זה חובה, היינו מתחייבים כגון זה בקריאת אתם נצבים דברים כ"ט ט' לפי שהיו עומדים. אמר להם: הנה מצינום בבגדאד עומדים. אמרו לה: זה מפני שראש המתיבה או ראש הקהל הוא אשר יקרא, ויעמדו בפניו ע"י שבלי הלקט ה' תפלה סי' מ"ג בשם תה"ג, פ"ן ואפשר שעשו כמותה מקצת ערים, לפי שראו חיצוניות מנהגם לעמוד, ואפילו היה זה מנהג אנשי בגדאד, איננו חייבים להימשך אחרי זה. יורינו אדוננו, אם יש לחוש לזה בזאת העת, ומה היא התרעומת, שחששו לה רבותינו, ואם (המינים) הם הקראים או הכותים, כי מקצתם אוזו

בחיצוניות המקרא כולו ומקצתם אוחו בחיצוניות חלק ממנו, ומה מעלתן (של יי הדברות) על שאר התורה, והאם רשאי זה הממונה לבטל מנהג זאת העיר שיימשכו אחרי מנהגו ושנניח מנהג האבות, והאם ראיתו לעמוד מן ויתצבו (היא) ראייה? יורינו אדוננו ושכרו כפול.

התשובה זה, אשר הנהיג הרב הנפטר נייע לישיב, הוא הראוי, וראיותיו ראיות נכונות לפי דיני אנשי העיון, ואין להוסיף עליהן. וכך היה ראוי לעשות, (ר"ל) בכל מקום, שמנהגם לעמוד, צריך למנעם, בגלל מה שמגיע בזה מן ההפסד באמונה (ומה שמדמים), שיש בתורה מדרגות ומקצתה מעולה ממקצתה, וזה רע עד מאד. ומן הראוי לשתום כל הפתחים, שמביאים לזאת האמונה הרעה. ומה שטען החכם האחר, שבגדאד ומקצת הערים עושות זאת, אין זה ראייה בשום פנים, לפי שאם נמצא אנשים חולים, לא נחליא הבריא מאנשיהם, כדי שיהיו שווים, אלא נשתדל לנתח כל חולה שנוכל. ואלה הקראים עיי תי רס"ה ופי"ן שע"א, ובאהלי יעקב, סי' ל"ג אינם אלה אשר קורין אותם החכמים מינים, אלא קורין אותם צדוקין וביתוסין השווה פי' המשנה לאבות פי"א מ"ג והי עבדים פי"ו ה"ו, פי"ו להוציא הכותים על ההבדל בין הכותים לבין הקראים - הצדוקים עיי ה' עבדים שם ועל זיהוי הצדוקים והביתוסים עם הקראים פי' המשנה שם, ובזה מתבטל נוסח פי"ן, פנים, ועיי בס' השנתי לברילל ח"ז עי' מ"ג על השומרונים בקהירה, ועיי מאן ח"א עמי י"ד וי"ח. והמינים הם אשר נתפסדו להם האמונות בעיקרי התורה, ומכללם האומרים אין תורה מן השמים סנהדרין צ"ט א'. וכבר ביארו, שאין הפרש בין המכחיש התורה כולה או מכחיש פסוק אחד ואומר משה מפי עצמו אמרו. והיה מן המינים מי שהאמין, שאין מן השמים אלא יי הדברות עיין פיהמש לרמב"ם, תמיד פי"ה מ"א ועיין ר"ש ליברמן, הלכות הירושלמי עמי כ"ב אות ד', א"ן ושאר התורה משה מפי עצמו אמרו, ולכן ביטלו קריאתן בכל יום. ואסור בשום פנים לעשות בתורה מקצתה

מעולה ממקצתה, ועיינו בדברינו בזה בפירוש המשנה בפרק חלק פיה"מ סנהדרין פ"י עיקר ח', פ"ן. וכתב משה.

לו. בשו"ת הרמב"ם סימן תמו ד"ה שאלה השתחוויה: שאלה השתחוויה בפשוט ידים ורגלים הוריות דף ד' סוף ע"א **אם מודים בה צדוקים אם לא**. יורנו רבינו ושכרו כפול מן השמים.

תשובה אין מודין בה לפי שאינה בתורה שבכתב לפיכך אם טעו בית דין והורו שהמשתחווה לע"ז בלא פשוט ידים ורגלים פטור הרי אלו חייבין בקרבן שגגתן לפי שטעו בדבר שאין הצדוקים מודים בו גמי' שם, עי' ה' שגגות פ"ד ה"ב וכן אם טעו ואמרו המשתחווה לע"ז בפשוט ידים ורגלים הוא החייב שנאמי' בו לא תשתחווה לאל אחר אבל הכורע על הארץ ולא פשט ידיו ורגליו הרי הוא מותר הרי אלו חייבין. משה ב"ר מימון זצ"ל.

לח. בשו"ת הרי"ד סימן ז ד"ה ומה שהקשיתם: ויש עוד סתם משנה בידים פ"ד, מ"ו והר"ח במגילה שם מעתיקה: **אומרין צדוקים קובלין אנו עליכם פרושים שאתם אומרים כתבי הקודש מטמאין את הידים**.

לט. בשו"ת תשב"ץ חלק ב סימן קצז: אבל מה שנראה לי שחששו ליום ערבה כדי לפרסמה שהיא מן התורה **להוציא מלבן של צדוקים** ועשו בו חזוק יותר מהשופר שהוא מן התורה אפי' לדברי הצדוקים ודחו מצוה זו דשב ואל תעשה.

מ. בספר הישר חלק התשובות סימן מד ד"ה בר דלא: ומפני מה אמרה תורה נסכו לפני בחג, ודבר זה בע"כ **אין צדוקים מודין**.

מא. בשו"ת רבי אליהו מזרחי (הרא"ם) סימן נז ד"ה ובבתרא פרק: ובבתרא פרק יש נוחלין תניא בכ"ד בו תבנא לדיננא שהיו צדוקים אומרים תירש הבת עם בת הבן נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שוטים מנין לכם זה ולא

היה אחד מהם שהשיבו דבר חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר ומה בת בני הבא מכח כחי תירשני בתי הבאה מכחי אינו דין שתירשני וקרא עליו המקרא הזה אלה בני שעיר החרי יושבי הארץ לוטן ושובל וצבעון וענה וכתוב ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ענה וכו' אמר ליה רבי בכך אתה פוטרני אמר ליה שוטה לא תהא תורה תמימה שלנו כשיחה בטלה שלכם ופירש רשב"ם ז"ל ואמר ומיהו מעיקרא לא היה חפץ לגלות לו טעמו של דבר דאסור לגלות להם טעמי התורה ומשמע הא שאר דברים שאינם נקראים טעמי תורה לית לן בה דאם לא כן אסור ללמדם מיבעי ליה ואפילו טעמי תורה נמי אינו אסור להודיעם להם אלא היכא דאפשר לדחות בקש אבל היכא דאי אפשר לדחות מותר להודיעם להם שהרי מצינו שגל' להם רבן יוחנן טעמו של דבר כשראה שהרגיש הצדוקי בדבר ואמר לו רבי בכך אתה פוטרני שמע מינה שאפילו בדברי תורה נהי שאין ראוי לכתחלה ללמדם מכל מקום אם נפל שום אחד ממנו בויכוח עם הצדוקי ואין אנחנו יכולים לדחות הצדוקי בקש צריך להודיעו טעמו של דבר מפני חלול השם.

המינין והמסורות והמשומדין והאפקורסין שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפירשו מדרכי צבור כו' עד יורדין לגהינם ונדונין בו לדורי דורות

מב. בשו"ת בנימין זאב סימן קיב ד"ה על זאת: אבל המינין והמסורות והמשומדין והאפקורסין שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפירשו מדרכי צבור כו' עד יורדין לגהינם ונדונין בו לדורי דורות שנאמר ויצאו וראו וגו' ופירש"י המינין התלמידים לפנינו ברש"י ר"ה י"ז ע"א: המינין, האנשים אשר הפכו דברי אלקים חיים לרעה כגון צדוקים ובייתוסים כו' ואמרינן פ"ב דהוריות דפליגי רב אחא ורבינא במשומד להכעיס אי הוי מין או משומד חד אמר משומד אוכל לתיאבון

מין הוא להכעיס משומד הוא וחד אמר נמי להכעיס מין הוא לעי"ז משומד הוי ואף על גב דהכא אינו משומד לעי"ז מכל מקו משומד לאותה עבירה הוא ואנו חייבין להפרישו ואעג"ב דרש"י לא גריס התם האי ופירשו מדרכי צבור וגם הרא"ש לא גריס לה מכל מקום הרב אלפסי גריס לה דמלתא באנפי נפשא היא וכייל להו תלמודא כל הנהו דפרישנא לעיל דזורדין לגהינם ונידונין בה לדורי דורות ואין לך דפירשו עצמן מדרכי צבור גדול מזה שפירשו מלהתקדש בשלשה דרכים בכסף בשטר ובביאה.

בנות צדוקין בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותיהם הרי הן ככותיות

מג. בשו"ת רדב"ז חלק ב סימן תשצו ד"ה עוד כתב: ושנינו עוד **בנות צדוקין בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותיהם הרי הן ככותיות** פירשו ללכת בדרכי ישראל הרי הם כישראליות ר' יוסי אומר לעולם הם כישראליות עד שיפירשו ללכת בדרכי אבותיהם ומדרי' יוסי מוכיחין בגמרא דלת"ק סתמן כבנות כותים ולכאורה הלכה כת"ק וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"י המשנה ואף רבינו הושעיא ז"ל הביא משנת כותיים ומשנת צדוקים. ומה שפירשו בגמרא מכלל דת"ק סבר סתמא ככותיות למימרא דהלכה כת"ק...

**אבל צדוקים שאין גריעותן מחמת ע"ז אלא מחמת
שאינם מודים בעירוב והוצאה ומחללין שבת במילי
דרבנן יותר יש לגזור בביטל רשות ונתינת רשות
דשייכי בעירוב והוצאה**

מד. בשו"ת רדב"ז חלק ב סימן תשצו ד"ה עוד הקשה: עוד הקשה הוא על עצמו וז"ל שמא תאמר משם ראיה להפך דמסקינן לא זזו משם עד שעשאום נכרים גמורים ושיילינן מאי נכרים גמורים וא"ר נחמן ליתן רשות ולבטל רשות אלמא

אעפ"י שאסרו שחיטתן ויינם כנכרים הוצרכו לומר גמורים
 שלא יתנו רשות ולא יבטלו רשות דה"א לא גזור כולי האי
 מעתה בצדוקי לת"ק שהוא כנכרי שאינו מבטל רשות כ"ש
 שאסור לאכול משחיטתו ולשתות מיינו. ואפשר דר"ג נמי לא
 אמר שאינו כנכרי אלא לענין עירוב דסביר לא אחמור כולי
 האי שלא יתנו רשות ויבטלו רשות אבל שחיטתו ויינו לכ"ע
 אסור. תשובת דבר זה דודאי כותיים דגזרו עליהם משום לתא
 דע"ז דמצאו להם דמות יונה וכו'. היה אפשר דבשחיטה ויין
 דשייכי בע"ז גזור אבל לבטל רשות וליתן רשות [לא] עשו
 אותם כנכרים אבל צדוקים שאין גריעותן מחמת ע"ז אלא
 מחמת שאינם מודים בעירוב והוצאה ומחללין שבת במילי
 דרבנן יותר יש לגזור בביטל רשות ונתינת רשות דשייכי
 בעירוב והוצאה דשבת מלגזור בשחיטתן ויינם דלא שייכי
 בגריעותם וזה פשיט מאוד ע"כ. ואני אומר כי זה החילוק נכון
 לדעת ר"ג והפוסקים כוותיה. אבל לדעת הפוסקים כת"ק ור'
 יהודה אינו נכון כלל שהרי הם בצדוקי בעצמו דברו שהוא
 כנכרי ולא למדוה מכותי ולא מטעם גזרה ואעפ"י שאין
 גריעותם משום לתא דע"ז כיון שהם מחללין שבתות במילי
 דרבנן אפילו לדעת המשיג ולפי' במלי דאורייתא לדידי הוה
 כעוע"ז ממש וכ"ש דבלאו האי טעמא בשחיטתם ויינם יש
 לחוש לכל איסורין דרבנן דלא קפדי בהו. מעתה לדעת ת"ק ור'
 יהודה והנמשכים אחריהם נשארה קושייתו במקומה לא שאני
 פוסק ששחיטתן ויינן אסור אלא שאני אומר שהוא מחלוקת
 פוסקים והרב המשיב ס"ל כהנך דאמרי צדוקי כנכרי וגם
 הרמב"ם ז"ל בפ"י המשניות כך כתב דשחיטת כותי אסורה
 ובחיבור הלך לו לשיטה אחרת והתיר שחיטת צדוקי בישראל
 עומד על גביו. והחכם המשיג רצה להוכיח מאותה סוגיא של
 פרק הדר וכתב ומסוגיא זו יש ראייה נצחת לראשונים שפסקו
 כר"ג בצדוקי שהרי אף בכותיים הוצרכו לגזור שלא יתנו רשות
 אלמא מעיקרא לא הוו כנכרים וכ"ש הצדוקים. והך סוגיא
 כולה כר"ג אזלי ודאי ומאת סוגיא זו הוצרכו התוס' לומר

דר"ג דמתניתין בכותי נמי פליג דאינו כנכרי ומה שלא הזכיר ר"ג כותי לפי שבצדוקי היה לו ראייה מאביו ולא בכותי. וכ"כ הרא"ש ז"ל בפסקיו ועלה בידינו שאין הקראים כמומרם ויינם ושחיתתן מותר כמו כותיים קודם גזירה ואל תחוש למה שנמצא להרמב"ם ז"ל בפ"י המשנה בספ"ק דחולין ששחיתת הצדוקים אסורה כי בה"ל שחיטה כתב ששחיתת הצדוקי אם עומד ישראל ע"ג מותרת ולו שומעין שאמר כהלכה ע"כ. ואני אומר כי אין מן הסוגיא הכרח כלל כי הכותיים היו מתנהגים חכמים עמהם כפי הזמן כי קודם שקלקלו היו חושבין אותם כישראלים ולפיכך הוצרכו לגזור עליהם אבל הצדוקים כדקיימי קיימי שהם כנכרים והשתא ניחא דר"ג לא פליג בכותי בזמן שהיו נוהגים כישראל אלא בצדוקים פליג את"ק וגם אני מודה דאיכא פלוגתא דרבנותא אבל אין מן הסוגיא ראייה לפסוק הלכה כר"ג ולא תשובה נצחת. והרמב"ם ז"ל בפ"י המשנה כתב כפי סברת שאר המפרשים דס"ל דשחיתת הצדוקים אסורה אפילו בישראל עומד ע"ג וז"ל ומתנאי הזה שמותר לאכול משחיתתו והוא שלא יהיה צדוקי או בייתוסי והם שני כתות שהתחילו להכחיש הקבלה. כמו שביארתי באבות עד ששב האמת אצלם שקר ונתיבות האור חשך ואפלה בארץ נכוחות והם שקורים אותם אנשי דורנו היום מינים בשם מוחלט ואינם מינים על האמת אבל דינם להיות כדין המינים ר"ל שמותר להרגם היום בזמן הגלות לפי שהם מבוא למינות האמת. ודע שמסורת בידינו מרבותינו בקבלה מרבים שזמננו זה זמן הגלות שאין בו דיני נפשות אין זה אלא כישראל /בישראל/ שעבר עבירת מיתה אבל המינים והצדוקים והביתותים /והביתוסיים/ כפי רוע דעותיהן הורגין אותם לכתחילה כדי שלא יפסידו את ישראל ויאבדו האמונה וכבר יצא מזה הלכה למעשה באנשים הרבה בארצות המערב עכ"ל. והנה החכם המשיג גמר אומר שזה הלשון חולק עם מה שכתב בפסק ולדעתו צ"ל שחולק ג"כ עם מ"ש בהלכות ממרים. אבל לפע"ד לא קשיין אהדדי כי מ"ש בפ"י המשנה

איירי באותם שהחזרנו /שהזרנו/ אותם לאיתן התורה והתרינו בהם כמה פעמים ולא אבו שמוע ומשי"ה הרי הם כנכרים גמורים לענין שחיטה וכמינין גמורים לענין הריגה. ומ"ש בפסק דשחיטת צדוקי מותרת בישראל עומד ע"ג היינו בסתם צדוקי דעדיין לא התרינו בו ומפני שבני התועים הם כאנוסים שחיטתן מותרת וזה שכתב בהל' ממרים שאין ממהרין להורגן. תידוק מינה שאם התרו בהם כדי שיחזרו לאיתן התורה ולא אבו שמוע כאשר אנו עושין לאלו הקראין בכל יום ויום ואדרבה מפקרי טפי משמע שהורגין אותם וכ"ש ששחיטתן אסורה וינם אסור ועליהם דבר בעל התשובה ונמצא הרמב"ם ז"ל מסכים עמו ואפי' אותם שפסקו הלכה כר"ג לענין עירוב אפשר דלא איירו אלא בסתם צדוקי. ורבינו עובדיה ז"ל בפ"י המשניות שלו קא פסיק ותני שחיטת צדוקי אסורה אע"פ שכבר ראה מה שפסק הרמב"ם ז"ל במשנה תורה ובמה שכתבנו יתישב ואפי' את"ל דאיכא פלוגתא מאן דפסק כת"ק ור' יהודה לאו טועה הוא. והוי יודע דאפי' לדעת האומרים דשחיטתו ויינו מותר יש לגזור עליו שהרי הם אין אוכלין משחיטתנו ואפי' אחד מהם [עומד] על גבינו ואין שותין מייננו ואפילו בשבועתינו ואיך נאכל אנחנו משחיטתן ונשתה את יינם כ"ש שאני סובר שלא דברו באלו שאנו מזהירין ומתרין בהם בכל יום ופקרי טפי הלא תראה שאמרו לי כי החכמים להחזיק מה שבדו מלבם אמרו העובר על דברי חכמים חייב מיתה ואלו העובר ע"ד תורה אינו חייב מיתה היש לך אפקרותא גדולה מזו והם לא ידעו כי לא אמרו חייב מיתה בידי אדם אלא בידי שמים והוא יודע עונש עונו דעקר מן התורה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל.

מה. בשו"ת רדב"ז חלק ב סימן תשצו ד"ה עוד כתב: עוד כתב העד השני בהלכות שחיטה וז"ל אלו הצדוקים והבייתוסים ותלמידיהם וכל הטועים אחריהם שאינם מאמינים בתורה שבע"פ שחיטתן אסורה ואם שחטו בפנינו הרי זו מותרת שאין איסור שחיטתן אלא שמא יקלקלו והם

אינם מאמינים בתורת שחיטה לפיכך אינם נאמנים לומר לא קלקלנו ע"כ. ואני אומר שיש לדחות שלא דבר הרב בצדוקים הראשונים שכבר אבד זכרם ולא באותם שהתרינו בהם לחזור לאיתן התורה ולא רצו אלא אפקרי טפי אלא בסתם צדוקים וז"ש ואלו הצדוקים ולא כ' הצדוקים וז"ש ג"כ וכל הטועים אחריהם השוה אותם לטועים אחריהם ומשמע דטעמא מפני שהוא טועה אבל אי ברי לן שאינו טועה אלא מזיד ופושע וכופר בדברי רז"ל ומפקיר כנגדם אי אפשר שלא אמרה הרב ואפי' אמרה אין שומעין לו כנגד החולק ואני אני /שמא צ"ל: איני/ כדאי לחלוק ובדבר הזה איני שומע לו אם בכה"ג אמרה שהוא אינו אוכל משחיטתי אפי' הוא עומד על גבאי ואיני אוכל משחיטתו. ואי"ת בשלמא לגבי עירוב מצינו חולקים אבל לגבי שחיטה מי חלק ואסר שחיטתן כדי שתסמוך עליו. הרי לך רבינו שמשון בעל התשובה ז"ל שכתב שהם ככופרים לכל התורה כולה ובכופר בכל התורה כולה כ"ע לא פליגי דשחיטתו אסורה וגם החולקים לענין עירוב חולקים ג"כ לענין שחיטה לדעתו מכ"ש דהוי איסור תורה דכיון דלית להו ולפני עור לא תתן מכשול מכיון לקלקל ולא אדעתיה דאיך דקאי על גביה. והרב ז"ל בפירוש המשניות חולק לדעת המשיג.

כתב עוד העד הג' בפ"ו מהל' עבדים וז"ל כל שטר שיש עליו אפילו עד אחד פסול חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים שהם כשרים בעד אחד ישראל ועד אחד כותי והוא שיהיה כותי חבר ובזמה"ז שהכותיים כנכרים לכל דבריהם אנו למדין מהם לצדוקים שהצדוקים בזמה"ז כמו כותיים באותו זמן קודם שגזרו עליהם. הרי שאין הרב מוציא הצדוקים מכלל ישראל. ואין לפרש דצדוקי חבר קאמר שעשה תשובה ונוהג בדרכי ישראל ומאמין בדברי חכמים דא"כ מאי איריא אחד אפי' תרי נמי אלא וודאי כותי חבר וצדוקי חבר דקאמר להוציאם מכלל עמי הארץ ועוד אכתוב בזה בע"ה ע"כ. ואני אומר שהמשיג ראה קושייתו והאריך עלינו את הדרך דכיון דמדמי הרב צדוקי בזמה"ז לכותי של אותו זמן וכותי של אותו זמן בכותי

חבר קאמר אף צדוקי בצדוקי חבר קאמר ולא בחבר שחזר להיות כאחד ממנו קאמר דא"כ מאי איריא אחד אפ"י תרי נמי כדפריך. אלא בצדוקי חבר דלא פקר בדברי חכמים וכשאומרים לו דבר משמם מאמין ואומר מנהג אבותי אני עושה או טענה אחרת שהוא כעין אונס. א"נ כגון שקיבל מקצת דברי רז"ל ועדיין לא הודיעוהו כל הדברים א"נ כגון שקיבל עליו דברי חברות ועדיין לא נהג בהם וכיוצא בדברים אלו נקרא צדוקי חבר שעד אחד כשר לגטי נשים ושחרורי עבדים אבל הארורים האלה שאנחנו מחזירים אותם בכל יום ואינהו פקרי טפי ח"ו שיהיה כשר לעדות אשה ואפ"י לר' אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי הוי כמזוייף מתוכו כיון שהצדוקי כזה פסול מן התורה שעובר על כל גופי תורה והלכות למשה מסיני.

מו. בשו"ת רדב"ז חלק ג סימן תקכח ד"ה (תתקסג) וששאלת: (תתקסג) וששאלת שנהגו מקרוב שהקראין והם צדוקים עושין היין של ישראל אם יש בזה חשש איסור או לא:

תשובה אין בזה חשש איסור ואע"ג דהלוקח יין מהם צריכין לישבע שלא נגע בו עכו"ם הכא אפילו שבועה לא צריך כיון שעושה אותו בבית ישראל לא חיישינן שמא נכנס העכו"ם בתוך ביתו של ישראל ונגע ביין ואינהו לא קפדי דכולי האי לא חיישינן דאי לא תימא הכי כל יין שהוא בבית ישראל שנעלם מן העין ניחוש שמא נכנס עכו"ם ונגע אלא לשמא נכנס לא חיישינן נכנס ושמא נגע חיישינן. ונ"ל שכל אותם החששות הרחוקות לא נאמרו אלא עכו"ם שהם עובדי עבודה זרה והותר להם היין אבל הישמעאלים דלאו עובדי עבודה זרה נינהו וגם היין אסור עליהם לא חיישינן אלא היכא דמוכח דנגע או היכא שהוא בא לבקש את היין או כיוצא בו וכ"ש שלא נחוש שמא יכנס ויגע והם לא יאמרו לו דבר. הילכך איני רואה כאן בית מיחוש לענין הקראין. אבל לענין חשש מגע

הישמעאל דחששא רחוקה לא סמכתי על סברתי להתיר משום דלאו בני תורה נינהו כולהו ומדמו מלתא למלתא והנלע"ד כתבתי.

מז. בשו"ת מבי"ט חלק א סימן לו ד"ה נתתי אל: נתתי אל לבי לדרוש ולתור בחכמת מגלה אחי מיוחדת על התר הצדוקים לבא בקהל ומיוחדת לאיש דעת ותבונה גבר חכם בעוז ורמוז להראותה אלי ובעמדי על סתר דבריה ומתק מיליה מצאתי בה דברים ארוכים ובלתי מוכיחים ענין הנרצה אצלו וגם כי אהבתו ערבה עלי האמת ערבה יותר ולזה רציתי לגלות אזנו במה שיש קושי בדבריו כדי שיתן לב לתת טוב טעם ודעת בהם כי בעל הבית יודע בכליו ובחדרי משכיתו יותר מאחרים. והנה בפתח דבריו אמר כי אם באנו לפוסלם משום עדי הגט שהם פסולים מן התורה שעוברים על כמה כריתות בכל יום אף לקידושין אין כאן עדות דהמקדש בפסולי עדות של תורה אין חוששין לקידושיו אלא דלפום קושטא דמילתא אינם נפסלים דלגבי עדות אין אדם נפסל אלא כשעובר בזדון כדאמרי' התם לא תחמו' לאינשי בלא דמי משמע להו ועובד' דהנהו קבוראי דזה בורר ואלו הצדוקים כאנוסים הם דמעשה אבותיהם בידיה' וכו' עד אלמא דבתור' עדות הם והמקדש בפניהם הוו להו קידושי תורה לגמרי והמגרש בפניהם מגורשת מן התורה ע"כ. והאי קושט' דמילת' דקאמר דאינם נפסלים לא בריר' לי דשאני שוגג דמילתא חדא בלאו דלא תחמוד משוגג דכמה כריתות בכל יום דאי אמרת שניהם שוים הרי צדוקים כשרי' לעדות אפי' מדרבנן /כשוגג/ בשוגג דלאו דלא תחמוד דכשר אפי' מדרבנן וזה אינו **דפסולים הם צדוקים** אפי' לדעתו מדרבנן ואם כן אין ראייה מלאו דלא תחמוד וכ"ש מהנהו קבוראי אלא אע"ג דהוו שוגגין פסילי מדרבנן ועו' דפשיט דהני צדוקין לאו שוגגין מיקרו אלא מזידים ופסולים מדאורייתא אפילו בני בניהם שהדיחו אותם אבותם דהא מותרין ועומדין הם דידיעי דאתו מזרע ישראל ומכחישים בתורה שבעל פה ועוברים כמה עבירות בכל יום ומגלים פנים

בתורה ומעיזי פניהם נגד חכמי הדור ואין מזיד גדול מזה ואי קאמר הרב ז"ל דבתינוק שנשבה לבין הגוים שהוא אנוס וכו' היינו שלא להחשיב בכלל המינים שמיתתם בידי כל אדם ולהרגם מיד אלא שימשכי בדברי שלום ולא ימהר להרגי אולי יקבלו תוכחה וכשלא קבלו תוכחה ולא חזרו בתשובה הרי הם כאביהם ומיתתם ביד כל אדם מיד כדדיק הרב ז"ל בסיפא דלישניה דקאמר ולא ימהר להורגם אבל לענין עדות פשיטא דהם פסולין מן התורה כדאמר' ולא הוצרכו חכמים למנותם בכלל פסולי עדות כדקאמר הרב ז"ל דהא בכלל מינים הם ותלמידיהם ובני בניהם כמו שכתב ז"ל פ"י מהלכות עבודה זרה ופ"ג מהלכות עבדים קרי להו כופרים ומינים וכופרים ודאי פסולים מן התורה וא"כ אין סתירי ולא תפיש' לרב ז"ל מפ"י המשנה לחבור ולא נצטריך לתירוץ דפשיטא דבכלל מינים נינהו וכדפירש' ובמתני' נמי דריש פ' אם אינם מכירים וכולי קרי להו בהדיא מינים דתנן משקלקלו המינים ותניא מה קלקול קלקלו המינים פעם אחת בקשו ביתוסי להטעות את ישראל וכו' ומה שכתב כי בתירוצו יתורץ ג"כ מה שנר' סותר שבפ"י כתב ששחיטתן אסורה כשחיטת מין גמור בהלכות /ובהלכות/ שחיטה כתב ששחיטתן כשרה כל שישראל עומד על גביו וחפשתי בכל פ"י הרב ז"ל על אותה משנה ולא מצאתי זה הלשון ששחיטתן שחיטת מין גמור אלא שכתב בכלל דבריו על אותה משנה שהמומר שמותי לאכול משחיטתו היינו בתנאי שלא יהא צדוקי או ביתוסי וזה הלשון אינו מורה אלא כשאין ישראל עומד על גביו כמומר שמותר לאכול משחיטתו שהיא אפ"י אין ישראל עומד על גביו אבל ישראל עומד על גבי צדוקי כשהוא שוחט שחיטתו כשרה כמו שכת' בהלכות שחיטה ואם כן אין אנו צריכי' לזה שום תירוץ ומה שכתב דבהדיא כתב הרב ז"ל פ"ו דהלכות עבדים שהצדוקים בזה הזמן עדותם עדות לא כתב זה לא בהדי' ולא מכללא דדוקא בכותי אחד וחבר הוא דהכשיר וכדאיתא בגמרא אבל סתם כותי דלאו חבר הוא פסול לעדות אפ"י בצירוף עד אחר

כשר וצדוקי דכוותיה לענין פיסול אלא דפיסוליה טפי מדאורית' כדא' והאי חבר דאמרן היינו חבר שהולך בדרכי הפרושים בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה דאי לאו הכי לאו חבר הוא וכדמשמע בהדיא בגמרא ריש בנות כותים דקאמי' על כותי חבר וצדוקי חבר בועל נדה משוית ליה משמע דכל שהוא חבר לאו בועל נדה הוא דאין משלמי' אשתו דם אדום על דם ירוק דידע וזהיר כותי או צדוקי חבר דדם ירוק טהור כפרושי' ואינו מניח את אשתו שתשלי' עליו ואם כן משמע דחבר היינו שהולך בדרכי הפרושים דאי עובר על איסורי תורה חבר משוית ליה ולא קרינן ליה כותי או צדוקי אלא משום דאתי מכותים או צדוקים ותרי צדוקים נמי הוו מכשרי בגט כל שהן חברים כדאמי' אי לאו משום דנר' דגזרי' דילמא חד מיניהו לא הוי חבר כיון דרובי אינם חברים ופסילי ומה שכתב דלרב פפא דקאמר זאת אומרת כו' ל"ש חתים בתחלה לא שנא חתים בסוף כשר דאי לאו דחבר הוא לא הוה חתים בהדי' לא היא דחבר וודאי בעינן ולא מכללא וכדכתב הרב ז"ל עד אחד ישראל ועד אחד כותי והוא שיהיה הכותי חבר דמשמע דאע"ג דחתי' בהדי' ישראל בעינן למידע שיהא כותי חבר דאי לאו הכי הוה ליה למימר עד אחד ישראל ועד אחד כותי דכיון שחתם עמו ישראל כותי חבר הוא ומדקאמר והוא שיהיה כותי חבר משמע דבעינן חבר וודאי כדאמר' והיינו כדחתי' כותי בסוף כדדייק לישניה דנקט ישי' ברישא והדר כותי אבל כשכותי בתחלה פשיטא דכותי חבר הוה ולא צריכינן למידע טפי דאי לאו חבר הוה לא הוה מחתים ליה מקמיה וכדאמר' בגמרא אלא דקשה לי דבשלמא בכותי סמכינן אהא דחתם ישראל לבסוף ומשוינן כותי חבר אפומיה הואיל דפיסוליה מדרבנן וכדכתבו בתוס' פ"ק דגיטין אבל צדוקי דפיסוליה מדאוריתא כדאמי' וכדנוכח לקמיה היאך נכשר בחתם ישראל לבסוף דמשוי צדוקי חבר הא מתקיים כוליה שטרא אפומיה דחד ישראל ואיפשר עוד לומר דמשוי' הא לא אזכר כלל הרב ז"ל הא דחתים ישראל לבסוף משום

דבכותי לא נפקא לן מידי בזמן הזה דהם כגוים לכל דבריהם
 ומשום צדוקי בזמן הזה הוא דאייתי ליה ובצדוקי בעינן
 למידעי בוודאי דהוא חבר דאי לאו הכי לא סמכינן אחתם
 ישראל לבסוף דנמצא גט זה מתקיים אפומיה דחד ישראל ולא
 מדמינן צדוקי לכותי אלא דתרוויהו פסילי אבל לא שיהא
 פיסולם שוה דזה מדרבנן וזה מדאוריתא דאע"ג דבכמה
 דוכתי משוינן צדוקי לכותי וכדתנן בנות צדוקים כו' הרי הם
 ככותים א"ה לא שוו לכל מיליהו דהא כותים אפי' הווי גרי
 אמת מותרין במזרת מדאוריתא משום דגרים לא איקרו
 קהל וצדוקים דאיקרו קהל דתולעת ישראל הוו אסירי
 במזרת מדאוריתא ובספק ממזרת מדרבנן והכא כמי /נמי/
 לענין עדות איכא בינייהו דכותי דגרי אמת הוו במלתי
 דכתיבה באוריתא כדמשמע בכמה דוכתינן לא פסילי אלא
 מדרבנן דכיון דלא קבלו עליהו מלתא דלא כתיבה לא חשיבי
 מזידין למפסל מדאוריתא דהא אעדות שקר דכתיב באוריתא
 בהדיא לא תענה ברעך עד שקר זהירי והוחזקו בה אלא
 מדרבנן פסלי להו משום דלא קבלו עליהו תורה שבעל פה אבל
 צדוקים דממי יהודה יצאו וקבלו אבותיהם מסיני תורה
 שבכתב ושבעל פה חשיבי רשעים בכמה כריתות דלא כתיבי
 בהדיא באוריתא והוו מזידין אפי' בני בניהם אחר שידעו
 דאתו מזרע קדש ולא הדרי בהו ומשום הכי פסילי מדאוריתא
 ולא תקשי יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא דהא אפי' גוים
 לדעת רש"י ז"ל לא פסילו מדאוריתא לעדות דבני נח נצטוו על
 הדינים וישראל גמור אי הוי רשע בעבירה אחד פסול לעדות
 מדאוריתא ויצא לנו מכל זה דצדוקים פסולים לעדות מן
 התורה הפך ממה שנכתב במגלה הנז'. עוד כתב וז"ל: ואי
 משום שאינם בקיאים בטופסי גיטי' כל שנכתב הגט על דבר
 תלוש והזכיר שם איש המגרש ושם האשה ונתנו לה בעדים
 הרי זה גט כשר מן התורה וגרסינן התם וכו' ע"ד /עד/ אלמא
 דמן התור' מגורשת כל שהזכיר שמו ושמה אפי' לא כתב מענין
 גירושין אלא קרא כדכתיב מהני עכ"ל. ואני אומר דלגבי

צדוקים לאו מלתא זוטרתני היא שיהו בקיאים בכתיבה על דבר תלוש והזכרת שמות ונתינה בעדים כל שכן דאיכא מלי אחרינא טובא מדאוריתא בר מהני שלא יגרש אלא ברצונו ושיהיה דבר הכורת בינו ובינה שלא ישאר לו עליה שום רשוי ולשמה ולא יהא מחוסר מעשה אחר הכתיבה ושיתנהו לה בתורת גירושין ואי בציר חד מהני הגט בטל והוולד ודאי ממזר ואינהו ודאי לא בקיאי בכל הני ולא זהירי בהו כיון דלא כתיבי בהדיא באוריתא. עוד כתב וז"ל: וכתב ממקום שבאת משם ראה לסתור דגרסינן התם בירושלמי גבי מתניי דכל הגט כוי על הממון נחשדו וכו' ובגמרי' דידן פי' בתרי' דקידושין נמי גבי מתניי דכל האסורין לבא בקהל וכו' גרסי עליה בגמ' וכן רבי אליעזר אומר וכו' מאי טעמא וכו' עד אמרו דטעמי דשייכי בצדוקים דהיינו משום יבמה או משום דאיני בקיאים בדקדוקי גיטי' וקדושים /וקדושין/ לא קאמרו אלא משום פסולת שנתאמת לחכמים שנתערב בכותים כגון ממזרות ועבדות ומשום הכי גזרו עליהם ואסרום מה שאין כן בצדוקים שלא הוזכר זה עליה' בשום מקום עכ"ל. ואני תמה על זכות שכלו למה האריך בגרסת הגמרא ירושלמי ובבלי במילתי' פשיטא כי הא דבהדיא איפסיקא הלכתא פ"י יוחסין ומייתי לה נמי פרק החולץ כ"ר אליעזר דאמד /כר' אלעזר, דאמר/ רב יהודה אמר רב הלכתא כר' אלעזר וכן פסק בהלכות ושקיל וטרי גמרא בטעמי' דר' אלעזר כיון דהלכתא כוותיה עד דאסיקי דטעמיה משום שאין בקיאי' בתורת קידושי' וגירושי' ומשוי' הכי כותי לא ישא כותית שמא אחד מן הבקיאי' שלא אירע פיסול בנישואי אבותיו והשני משאינן בקיאי' ואירע ספק אשת איש בקדושי אבותיו שנתקדשה לאחר ואמרו אינם קדושי' ונשאה לאחר כפיי רשיי ז"ל הכא ובפי' החולץ פי' בהדיא על מלתא דר' אלעזר ורב דפסיק כוותיה דספקא דכותי היינו משום דאין מקפיד על קידושי כסף ושטר דלית ליה גי"ש דקיחה קיחה וכי מקדש חד מנסבא לאידך לפי' כולן ספק ממזרים שמא נתקדשה אמו לאחר ע"כ הא קמן דסליקו להו

כל הלין טעמי. ולא קם אלא טעמא דאיני בקיאי בדקדוק גטין
 וקדושיי וחיישיי שמא יתערב זרע הבקי בשאינו בקי ואעי"ג
 דסבירי ליה לרבי אלעזר דגר מותר בממזרת אפ"ה כותי לא
 ישא כותית דישראלית כשרים נתערבו בהם דהא דיש אוי אד"ר
 עקיבא קאי וכדפי הרא"ש ז"ל בשיטתו וא"כ הלכתא כוותיה
 דרבי אלעזר וטעמיה דשייך נמי בצדוקים דלית להו נמי ג"ש
 דקיחה קיחה ואעי"ג דאמרן לעיל דפסילי לעדות מדאוריתי
 אפ"ה אית לן ספקא דשמא נתקדשה אחד מהן בכסף ושטר
 בעדי ישראל או בחברי' שביניה' דהוו קידושי דאוריתא ואינהו
 לא חשו להו ואינסיבי לאידך וטעמיהו דרב נחמן ורבה אעי"ג
 דהוו בתראי לא קמו דהא מריה דגמרא הוי בתרא טפי ולא
 חייש אלא לטעמא דרבי אלעזר משום שאינם בקיאים וכו'
 מדמייתי מלתא דרב דהלכתא כוותיה דרבי אלעזר ושקיל
 וטרי בטעמי' כדאמי' ואם כן נסתלק כל מה שהאריך בענין זה
 עוד כתב והוד' על האמי' דאם תמצא לומר דכותי פסול משום
 שאיני בקיאי דאפ"ה בצדוקי לא גזרו כד לא מייתי להו
 במתניי גבי הני ספקי דמאי שייר דהאי שייר וכו' ע"כ. ולי לא
 קשיא מידי דאפי' שתוקי אסופי וכותי דמייתי במתניי לא הוה
 צריך לאיתויי דהא קתני ספקן בספקן אסור וכל מאי דהוי
 ספק איסור אלא דמייתי להו לאשמועי' דאינהו נמי הוו ספקי
 ואסורי דאי לאו הכי הוה אמינא דשתוקי כיון דרוב כשרים
 אצלה לא הוי ספק לענין זה ואסופי נמי דהא איכא פנויה
 ואיכא נמי דמחמת רעבון וכותי נמי הוה אמינא דלאו בכלל
 ספקי הוי ליאסר זה בזה משום דגר מותר בממזרת וכדאמי'
 לעיל להכי איצטריך למיתני ואלו הן הספקות שתוקי אסופי
 וכותי דכולהו ספקי הוו ואסירי ספקן בספקן ולא איצטריך
 לאיתויי ספק ממזר מאשה שנתקדשה או שנתגרשה בספק
 ופשיטא דעיק' ספקי הני נינהו וצדוקים וביתוסי' דכוותיהו
 דאית בהו ספק אשת איש אי מקדושי' אי מגירושי' כדאמי' ולא
 איכפ' לן מידי אי הוו מפורסמים או הוו בתני דינין אי לאו
 ומה שכתב שהיה לו לרב ז"ל להבי' פט"ו מאיסורי ביאה

צדוקי ובייתוסי בכלל ספקי דשתוקי ואסופי הא כתב ספק ממזר מאשה שהיא ספק מקודשת ומגורשת ולא הוה צריך למכתב בפ"י צדוקי ובה' ממרי' נמי לא איירי אלא לענין מיתתן לא לענין זיווגן ולא נראה לו להראב"ד ז"ל להשיג עליו בזה וכולהו פסקני נמי לא חשו לה' כיון דהוה ספק בכלל ממזר וליכא עקא כלל ומה שכתב דכולהו ספקי לא מפסלי אלא מדרבנן בעלמא משום מעלה דיוחסין אנן נמי הכי אמרי' דמדרבנן הוי פיסוליהו. וכיון דאיתמר פיסולא בספק ממזר איתמר נמי פיסולא בהו ואם אין להם תקנה אלא שישאו גירות ובנותן יתנו לגרים לאו תקנה מקולקלי היא והא ת"ח ממזר עדיף מינייהו ולית ליה אלא כי האי תקנתא ומדות חכמים דהם אמרו והם אמרו התירו לכתוב וכו' לא שייכי להכא דלא אמרו בצדוקי מידי איפכא ממאי דאמרו בספק ממזר ומה שכתב דאית קצת ראייה ממתני' דבנות צדוקים דקתני כל זמן שהוחזקו ללכת בדרכי אבותיהם דמשמע דאם חזרו בהן בטלות גזירתם היינו לענין טומאה דמתיראות מן החכמים ומראות להם דמי נדיתן /נידתן/ כדאמר התם אבל לענין אי פסילי משום ספק ממזרות מאי אהני להו אי חזרו בהן הא רמיא להו טונא אכתפיהו לעולם דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכמו שוודאי ממזר אסור לעולם כדכתיב גם דור עשירי וכו' הכי נמי ספק ממזר מדרבנן אסור לעולם וא"כ לית מכאן אפי' קצת ראייה ומאי דכתב דפשו להו ערבובי דנטמעו בישראל כדאיתא בכמה דוכתי הא קיימי' לן דכל משפחות בחזקת כשרות עומדות ולא חיישינן להו אלא א"כ קרא ערעי' על המשפחו' אין ערעי' גדול על הצדוקין מזה דאין בקיאיין בדקדוקי קידושיין וגיטין ולא חיישי לקידושי כסף ושטר כדאמי' לעיל ואנן סהדי דאית בהו ספק ממזר דאפי' דבזמן הזה איפשר דמקדשים בכסף אפי"ה כיון דהוי מילתא דילפי' לה בגי"ש לא הוה זהירי בה מקדמת דנא ואזלא אתתא דנתקדשה בכסף ובשטר ואינסיבה לאידך והוולד ממזר וכדאמי' לעיל והני דהוה בני בניהם שייכי בהאי ספקא כדאמי'

דספק ממזר נמי אסיר לעולם וא"כ הרי במשנה ובריתא וגמרא ודברי הפוסקים ז"ל הוזכר פיסולא דצדוקין כיון דהוּ בכלל ספק ממזר כדאמי. עוד כתב וז"ל: ואם לבד נוקפך לומר דכל היכא דברי ריעותא בגיטין וקידושין איכי למיפסל דכל כי האי וכו' דגרסיי פרק המקבל הלל הזקן היה דורש לשון הדיוט דתניי אנשי אלאסכנדריא /אלכסנדריה/ וכו', ע"ד /עד/ לאו מלתא היא חדא דמ"מ התם וודאי הכא ספק וכו' ע"כ ובודאי דהתי' בקשו לעשות בניהם ממזרים כיון שהיו חוטפים אותם כדאיתא התם אבל הכא משום ספק לחוד הוא דפסלינן להו אע"ג דהוּ מיעוטא כיון דמטמעי ברובה דידיהו ואינהו לא זהירי ולא קפדי לאפרושי מינייהו ומה שכתב שאין פיסולם לעדות אלא מדרבנן לא היא כדאמי לעיל ואפילו בגיטי עצמן לא שוו מידי דהוּ פסולי מן התור' ושמא בקידושין איתרמו ישראלים או חברים והוּ קדושי תורה ולא פקעי אלא בגט כשר מן התורה ובעדים כשרים ולא איתרמו בגט ישראלים לעדות דבקידושין איתרמו טפי משום שמח' מריעות עוד כי ואין לאומר שיאמר דאע"ג דהשת' נהגו לכתוב גיטיהן כתיקון חז"ל אולי שהקדמונים לא נהגו כן ורגלים לדבר זה וגם זו אינה כלום שבכל התורה אנו סומכיי על החזקות וכו' ע"ד /עד/ אלמא יש מנהג קדום ע"כ. ואני אומר דחזקה זו יש לה רגלים ואין לה ראש דבשלמא אם היה לנו חזקה מקודם שהיו בקיאים בטופס גיטין היינו סומכים על אותה חזקה לבסוף אפילו לא היינו יודעים אם הם בקיאים עתה אם לאו אבל לומר דמדהשתא בקיאין מקודם נמי בקיאין לא קרינא ליה חזקה לסמוך עליה דאדרבה מדמעקרא לא הוּ בקיאין כדאמי בכותים דאין בקיאים בגיטין לבסוף נמי אינם בקיאים דאע"ג דאית להו השתא טופסי גיטין קרובים לטופס שלנו לא הוּ זהירי מעיקרא בהו מדאמר דאינן בקיאין בגיטין. ואפילו הוּ זהירי בהו לא ידעי ולא זהירי במילי טובי דאמרן לעיל דהוּ מדאורייתא דכיון דלא כתיבי באורייתא בהדי' ואם כן גיטיהן בטלים ומה שהביי ממשפח' שקרא עליי ערער דאין בודקין

אלא ד' או ה' דורות היינו משום דערער שנקרא עליה לא הוי לא באותם ד' או ה' דורות דמקודם היתה בחזקת כשרות דכל המשפחות בחזקת כשרות. עוד כתב וז"ל ועוד דק"ל ממזר לא חיי כדאמר בפרק הערל שאלו את רבי אליעזר וכו' ומסיק התם דלא ידיע לא חיי דידיע ולא ידיע עד תלתא דרי חיי טפי לא חיי וא"כ ליכא למיחש לדורות הראשונים אפילו שידענו בהם שלא היו גיטיהם כדין עד כאן לשונו ואני תמה על יושר שכלו איך לא נתן לב לחלק בין ממזר וודאי דאוריתא לממזר דספק מדרבנן דממזר ודאי הוא דשאילו ליה לרבי אליעזר ועלה קאי הא דמסיק בממזר לא חיי שלא יטמעו כשרים בדורותיו ויפסלו מדאוריתא אבל ממזר ספק דמותר מן התורה חיי ועוד דהא מסקינן נמי דידיע חיי דלא מיטמעי ביה ואם כן אפילו הוו ספקי בכלל הא ידיעי דהוו ספק ממזר ולא מיטמעי בהו כתב עוד ואם לחשך אדם לומר דאינם בקיאים בטיב קידושין במה הם תופסים ובמה אינם חלים וכו' כמו שפירש רש"י זכרו לברכה פרק החולץ דכותי אין מקפיד על קידושי כסף ושטר דלית להו גזרה שוה דקיחה קיחה וכו' האי טעמא לאו אליבא דהלכתא היא כדכתיבנא ע"כ. והרי הוכחנו למעלה דלית הלכתא ככל טעמא דאיתמר בכותים אלא טעמא דאינם בקיאי בגיטין וקידושין אליבא דרבי אלעזר דפסיקו הלכתא כוותיה ואפילו דהשתא הוו מוחזקי צדוקים לקדש בקידושי כסף כיון דמעיקרא לא הוחזקו ולא קפדי אקידושי כסף חיישינן דילמא כיון דלא חשו אכסף כמו שפירש רש"י זכרו לברכה אזלא ואינסיבא לאידך. כתב עוד ותדע שכן שהרי מצינו להרב בעל כפתור ופרח שכתב שקהל גדול מהם נתיהדו ביום אחד במצרים על יד הנגיד כ"ר אברהם נר"ו ולא ידעתי מה ראייה היא זו למה שאמר שהם מוחזקים לקדש בכסף שאמר ותדע שכן וכו' ואם נתיהדו היינו לקבל עליהם דברי פרושים ולחוש לספקי דידהו גופייהו שלא ישא צדוקי בת צדוקי אחר ואם נטמעו בישראל אותם שנתיהדו ניטמעו וכלם טהורים לעתיד לבא כתב עוד וז"ל ואם באולי ירצה אדם

להתעקש ולחלוק על כל פנים ויאמר אינה ראה וכו' שהדבר יצא מפי גדולי לאסור וכו'. ע"ד והכא בנדון דידן הוה קים לן בגויהו דגיטיהן כתיקון חז"ל ואל תפסלם מספק כי הא דמגורא של דסקיא דיבנה וכו' אלמא דאין להוציא האדם מחזקתו לפוסלו בשום פנים ע"כ ועדין אני מתעקש לדעתו ואוי דאין הכי נמי דאין להוציא האדם מחזקתו לפוסלו אם היה מוחזק בכשרות וגם אין להוציאו מחזקתו להכשירו אם היה מוחזק בפיסול כהני צדוקין דהוחזקו בדורת /בדורות/ ראשונים בפיסול כיון שלא היו חוששין לקידושי כסף ושטר דאתו מהקישא ולא כתיבי בהדיא באורייתא ועל /ואל/ תכשירם מספק כיון דאית להו חזקת פיסול כדאמרן ומה שכתב בשם הרב רבינו ניסים ז"ל דאין אדם רשאי לגלות משפחה שיש בה פיסול היינו אותן שצריכות גילוי שאף אליהו לא יגלה אותן אבל אלו אינם צריכים גילוי דמגוליי ועומדין הם מכמה דורות שנבדלו מעדת ישראל ואין עדיהם בצד אסתן דהרי בחזקת פיסול הם ויתנו עדיהם ויצדקו ומאי דכתב דאפילו תימא שאין כשרים הא איכא רוב נשים אלמנות ומיעוט נשים גרושות דמיתה שכיחה טפי מגירושין וא"כ אית להו רובא וחזקה דכל המשפחות בחזקת הכשר עומדת לא היא דלית כאן לא רובה /רובא/ ולא חזקה דאע"ג דרוב נשי אלמנות הא אית בהו ספקא דשמא נתקדשו אח"כ בכסף או בשטר ולא חשו להן ואזלן ואינסיבין לאחריני ואפילו בדורות אלו דאיפשר דמקדשין בכסף איכא חששא דאתו מהני דלא חשו לישא נשים דנתקדשו לאחרים בכסף או שטר כדאמרן וטפי הוי מיעוטא דגרושות אם לא נתגרשו כדין ממיעוטא דממזר מאחותו ואשת איש דקאמר רב נחמן דנתערבו בכותים או עבד ושפח' דקאמר רבה דנתערבו בהם מפסלינן לכולהו משום הני ואע"ג דהוו מיעוטא דמיעוטא משום דחשבינן כאלו נתערבו בכולהו כיון דאינהו לא פרשי מיניהו ולא בדילי והכא נמי לא בדילי כולהו מלישא גרושות ובנות גרושו' ובניהן וחזקה נמי ליתא כדאמרן לעיל דאדרבא אית להו חזקה

דפיסול וא"כ לא שייכין להכא כל הני דרשות שהביא לתקנת השבים ואם שם שמים מתחלל על ידיהם שנעשית התורה לשתי תורות לא נתערב בהם בשביל זה דאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך כדאמרן בעלמא ואם לב זה החכם תאב לומר מתי תבא לידי ואשאנה היינו משום דניחא ליה לחבר דליעבד אסורא זוטא כי היכי דלא לעביד עם הארץ איסורי רבי כדאמרן נמי התם אבל אחריני לא כל שכן דהוא גופיה כתב בריש מילתיה דלא היה דן להלכה וכל שכן למעשה אלא לגלויי סברא בעלמא והייתי כמטפס ועולה בדברי זה החכם יצ"ו לאהבת הקיצור בדבר שאין ראוי להאריך. ועתה אני חוזר ומסדר טענותי המפוזרות בענין איסור הצדוקים לבא בקהל ואומר דכיון דקיימא לן דהצדוקים מכחישינן בתורה שבעל פה כדמייתי בכמה דוכתא במנחות פ' רבי ישמעאל בענין תמורה ועומר ובסוכה בענין ניסוך המים א"כ פשיטא דלא קפדי אקידושי כסף ושטר דאתו מגזרה שוה ומהיקשי וכיון דהכי הוא דילמא איקדשא חדא בכסף ושטר ולא חשו להנהו קידושי ואזלא ואנסיבא לאידך כדפי' רש"י על כותי לא ישא כותית לטעמא דרבי אלעזר דפסיקו הלכתא כוותיה כדאמרן לעיל והווי בכלל ספקי ממזר והא דלא אדכרו להו בהדיא במתניתא משום דלא איצטריך למיתני אלא הנהו דהווי סבירא לן דליתנהו בכלל ספקי ממזר שתוקי משום דרוב כשרים אצלה ואסופי משום דאיכא פנויה ואיכא מחמת רעבון וכותי משום דגר מותר בממזרת וכדאמרן לעיל ולהכי מייתי להו ואשמועי' דאפילו הכי איתנהו בכלל ספקות מטעמא דאמרי' בגמרא אבל הני צדוקין דלית בהו טעמא למימר דלא להו בכלל ספקי לא מייתי להו דהא בכלל ספק ממזר סתמא איתנהו ולא איצטריך במתניתין למתני דאלו הן הספקות ספק ממזר דמילתא דפשיטא הוא דהווי בכלל איסור ספקות זה בזה דלא מייתי אלא הני דאית בהו מידי חדושא כדאמרן וא"כ נראה מילתא דפשיטא דהווי כולהו בכלל בני אשה שנתקדשה בספק דהווי בניה ספק ממזרי' דכל נשייהו הווי בכלל האי

ספקא כדאמרן בענין כותים דשוו להו דלא קפדי אמילתא דלא כתיבא בהדיא ולא חשו אקידושי כסף ושטר כדאי בהדיא בגמרא לר' אלעזר דאינן בקיאים בתורת קידושין וגירושין הי"נ צדוקים לא בקיאי בהו כיון דלא קפדי אמאי דלא כתיב בהדיא באורייתא ושיירי בהאי ספקא וכדאמר' ובפ"ה דסנהדרין אמרינן והוא שטעה בדבר שאין הצדוקין מודי' בו ופרשי' שאין טעותו מפורש בתורה בהדיא אלא במשנה או בדברי האמוראין הא קמן דצדוקין אין מודין בדבר שאינו כתוב בהדיא בתורה בקידושי כסף. ועוד דהו נמי בכלל בני אשה שנתגרשה בספק דהא לא בקיאי נמי בדקדוקי גיטין דלא כתיבי בהדיא וכדאמ' בגמרא דכותי דשוו להו דלא זהירי במאי דלא כתיב בהדיא באורייתא כוותיהו דאינם בקיאים בדקדוקי גיטין ומשום הכי נמי פסילי דמתגרשת בגט שהוא בטל מן התורה ואזלא ואינסיבי לאידך והכי נמי בהני צדוקין כיון דלא קפדי במידי דלא כתיב בהדיא לא בקיאי בגיטין והו בכלל בני אשה שנתגרשה בספק דבניה ספק ממזרי' כדאמ' דכיון דודאי לא בקיאי בדקדוקי גיטין פשיטא דגיטיהם בטלים מן התורה והו כולהו בספק אי אתו מגרושות אי לאו והיינו דהו בכלל ספק גירושין כדאמ' דלית כאן אלא חד ספקא בכל חד מיניהו אי אתיא מגרושה אי לאו דפשיטא דגיטיהם בטלים כדאמר ובדקדוקי קידושין נמי ליתא אלא חד ספקא דכיון דבודאי לא קפדי אקידושי כסף ושטר דלא כתיבי בהדיא ליכא ספקא דחדא מנשייהו איקדשי' בכסף דרגילי אינשי ולא חשו אינהו להנהו קידושי ואזלא ואינסיבה לאידך וכל חד מיניהו הוי בספק אי אתי מהאי שנתקדשה בכסף אי לאו ואם כן אית בכולהו ספק מחמת קידושין ומחמת גירושיה כדאמ' בהדיא בכותיין דלא בקיאי בתורת קדושין וגטין כיון דאתו מדרשא וצדוקין נמי לא בקיאי ולא זהירי' בהו כיון דאתו מדרשא ולא כתיבי בהדיא באורייתא וכמו דלא זהירי בעומר ובתמורי' ובניסוך המים ומילי טובא דלא כתיבי בהדי' באורייתא הכי נמי בתורת גיטין וקדושין לא בקיאי וכדאמ' בכותים ובפרק

בנות כותים תנן בהדיא בנות צדוקים בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותיהן הרי הן ככותיות ומסקנא דגמרא דסתמא נמי הוּו ככותיות והן נדות מעריסתן והיינו משום דלא דרשי צדוקין אשה ואשה ככותי' דלא דרשי משמע דבכל מידי דלא כתיבה בהדיא באורייתא לא קפדי כותים וצדוקים מדקתני בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותיהן ולא קתני בזמן שנהגו ללכת בדרכי כותים משמע דאבותיהן פשיטא לן שנוהגים בדרכי כותים והיינו דלא איצטריך נמי למתני והצדוקי' מטמאים משכב תחתון כעליון כדקתני גבי כותים דפשיטא דבכל מידי דלא כתיב בהדיא שוּו כותים וצדוקים וכמו דכותים הם בועלי נדות דנשותיהם משלימות לדם ירוק הכי נמי צדוקים וכדמוכח בברייתא בעובדא דצדוקי הא קמן דכל מידי דלא כתיב בהדיא באורייתא צדוקי ככותי דלא קפדי ולא זהירי בהו וכדמוכח מכמה דוכתי דצדוקי לא חיישי אתורה שבעל פה וכי תימא הא חזינן השתא דצדוקים קפדי אקידושי כסף ומגרשי נמי בכתב ונוסח קרוב לנוסחת גיטין שלנו ואם כן אמאי נפסלים יש לומר לרבנותא דאפילו הכי אין בקיאין בטיב גיטין וקדושין כסתם ישראל דאינו בקי בטיב גיטין וקדושין ולא יהא לו עסק עמהם להיות דיין בדבר שמא יתיר איסור ערוה כיון שאין בקי בהלכותיהן וזהו עיוות שאינו יכול לתקן כ"ש הני דלא ידעי ולא קפדי דפשיטא שהם מתירין ערוה מן התורה ומעוותים עליהם דברים שאין להם תיקון והיינו לרבנותא דלפום קושטא דמילתא אע"ג דהוה אמרי' דהשתא בקיאי מדרבנן אסירי לבא בקהל דבכל חד מיניהו איכא ספק שמא אירע פיסול בנישואי אבותיו הקדמוני' בין מחמת קידושין בין מחמת גירושין כיון דלא הוּו בקיאי בהו משום דלא כתיבי בהדיא באורייתא וכדאמרי' כמה זימני ולא פסקה זוהמתן כיון דאתו מחמת ספק ממזרות דכל תקון /דתקון/ רבנן כעין דאוריית' תקון וכמו דודאי ממזר איסורו לדורי דורות ה"נ בספק ממזר וכדאמר לעיל ומאן דסבר לית בהו ספק ממזרות ומותרין לבא בקהל קשיא ליה דאי הכי אפילו

לא חזרו בתשובה נמי מותרים כיון דלית בהו ספק ממזרות דאי משום שם רשעים הא איכא בישראל נמי כמה רשעים ומזידין בעבירות חמורות מן התורה ולא אסירי לבא בקהל אלא ודאי כיון דלא אסירי כשלא חזרו בתשובה אלא משום ספק ממזרות תו לא פקע מיניהו אע"ג דהדרי בתשובה כדאמי וכי תימא וכיון דאמרינן לעיל דצדוקין פסולין לעדות מן התורה היכי חיישינן שמא אירע פיסול בנשואי אבותיהן מחמת גירושין או מחמת קידושין הא אין דבר שבערוה פחות משנים כשרי מיה' מדאורייתא וא"כ לית כאן קידושין ולא גירושין אלא כולהו הוו נולדים בזנות וליכא בהו פיסול ממזרות ליתא דהא אמרן לעיל דחיישי דישאל איתרמי בקידושין או חברים שביניהם והוו נמי קדושי תורה דצדוקין הוו מתיראין מן הפרושי' כמו שהוכיח עובדא דכ"ג שהיה מספר עם צדיקי /צדוקי/ כדאיתא התם ואפשר נמי דצדוקין שלא הורגלו בגו ישראל ולא ידעי לעיקרי הדת ואינם מעיזים פניהם נגד חכמי הדור לא חשיבין מזידין כמו שכתב הרב ז"ל לענין הריגה מיד דאין ממהרין להורגן וא"כ הוו שוגגין ואיפשר דלא פסולי אלא מדרבנן וקידושין שנעשו בפניהם הוו קידושי תורה ואע"ג דרובא דמינכר מיניהו ידעי דמזרע ישראל קא אתו ושכפרו אבותיהם בתורה שבעל פה והם אוחזים מעשה אבותם בידיהם ומעיזי פניהם בכל דור להכחיש בקבלה ופסילי מדאורייתא דחשיבי מזידין כדאמר לעיל אפי"ה חיישינן שמא נתקדשה בפני ישראל או בפני חברים או שוגגין שביניה' ולא חשו להנהו קידושי ואזלא ואינסיבא לאידך ובכל חד מיניהו איכא האי ספקא שמא אירע פיסול בנשואי אבותיו בין בקידושין בין בגירושין דאע"ג דהוו בפני עדים כשרים מן התורה כדאמר לא בקיאי בהו לדעת כל דקדוקי גיטין הצריכין עד שיהא גט כשר מן התורה וכדאמי לעיל דרובם אתו מדרשא ולהכי גיטיהם בטלים וא"כ עלה בידינו דחיישינן לכל חד מהני צדוקין שמא אירע פיסול בנשואי אבותיו בין מחמת קידושין בין מחמת גירוש' כדאמי ואם חזרו

ליסוד התורה אסורי /אסורים/ לבא בקהל ואפי' צדוקי לא ישא צדוקי שמי אירי פיסול בנישואי אבותיו של אי מהם כדפירש"י ז"ל בכותי לא ישי כותית ואשתו נמי הנשואי לו מקדמת דנא חייב להוציאה בגט אי חוזר בו דהא ספקות שבאו זה עם זה לא יקיימו אלא יוצאו בגט ואין להם תקנה אלא שישאו גיורו והנשי' ינשאו לגרי' ואב אי מהי עם בניו ובנותיו שנתיהדו וחזרו ליסודי הדת ונשאו גיורות וגרים והולידו בנים ובנות יכולים אחר כך לישא אלו מאלו /מאלו/ בני בנים לבנות בנים או בנות דהא מצד אחד מהם גרים ומצד אחד דלא הוו גרים נפקו מירך דחד וליכא חששת דשמא אירע פיסול בנישואי אבותיו בחד טפי מאידך דכולהו מירך דחד קאתו כדאמי' ואם כן איכא לרובי' דידהו תקנה לשנים מועטות אי חזרי בהו כדאמי' ויכולים לישא זה מזה אי עבדי כגוונא דאמי' וחתרתי בקירו' הגמרא עד מקום שידי מגעת למצא להם התר וקצרה ידי מהשיג ושמעתי שהרב הגדול כמה"ר יעקב בירב מורי' להתי' ודעתו רחבה בים הגמרא ומצא על מה שיסמוך מה שלא מצאתי אני בקיצור. נאם משה ב"ר יוסף זלה"ה מטראני, שנת הרצ"ג.

מח. בשו"ת מבי"ט חלק ג סימן כב ד"ה תשובה בפרק: והני צדוקים ניתן להם תורה בכלל כל ישראל וקבלוה אבותם בהר סיני אלא שאח"כ כפרו בתורה שבע"פ וא"כ הם מטמאים באהל כישראלים.

מט. בשו"ת הלכות קטנות חלק א סימן קעז: דהשאלה בענין קברי צדוקים ר"ל קראים, אולם מגוף ד' התשובה נראה דכונתו לקברי צדיקים ממש ע"ש, ועתוסי' כתובות ק"ג תשובה קבר אין לו טהרה עולמית וחלילה ליה לזרעא דאהרן קדישא כוותי למישרי כהאי מלתא אלא שהרבה נאבדו והרבה משקרין זולת בידועים מקדם בהם יש לנהוג קדושה (עי' שו"ת זית רענן ח"ב יו"ד סי' כ"ו אות ג' ופ"ת סי' שע"ב ס"ק ב').

נ. בשו"ת הלכות קטנות חלק א סימן קעז: שאלה מהו שיכנס כהן בהאיזו יארה של הצדיקים: /מהמפתחות/ עיי עקרי הד"ט יו"ד סי' ל"ה אות י"א שהבין ד' המחבר דהשאלה בענין קברי צדוקים ר"ל קראים, אולם מגוף ד' התשובה נראה דכונתו לקברי צדיקים ממש ע"ש, ועתוס' כתובות ק"ג תשובה קבר אין לו טהרה עולמית וחלילה ליה לזרעא דאהרן קדישא כוותי למישרי כהאי מלתא אלא שהרבה נאבדו והרבה משקרין זולת בידועים מקדם בהם יש לנהוג קדושה (עיי שו"ת זית רענן ח"ב יו"ד סי' כ"ו אות ג' ופ"ת סי' שע"ב ס"ק ב'):

נא. בשו"ת הלכות קטנות חלק א סימן רנו: שאלה בנות צדוקים בזמן שנהגו ללכת בדרכי ה' משם (נדה ל"ג): משמע שהיו מהם נוהגות בדיני ישראל ובודאי שהיו נושאים מהם ובדעתי להתיר בנותיהם ולצאת ידי כל ספק ניכבשינהו דניידי ולא יהא שם חשש כלל: ואשר מהם שיקבל דברי חברות את בנותינו נתן לו וראיות ברורות של היתר שאין להשיב אודיעם בזמנם דבדרבנן עבדינן עובדא ובתר מותבינן תיובתא (עירובין מ"ז) /במקור מסומן כאן כוכב הבא לציין שהערה זו היא ממהדורת ויניציאה תס"ט/ להלכה ולא למעשה) (עיי אבה"ע סוסי' ד' וכנה"ג שם ורדב"ז ח"ב סי' תצ"ו).

נב. בשו"ת גינת ורדים חלק או"ח כלל ג סימן כב ד"ה עוד יפה: עוד יפה כח השכירות מן הגזבר לפי שיש בינינו צדוקים וכתב הרמב"ם בסוף פ"ב מה' עירובין דצדוקי אינו בדין שכירות ולא מהני אלא שיבטל רשותו לישראל וצדוקים הללו לא ישמעו לנו לבטל רשותם כראוי ונמצא אוסרין עלינו ולזכותם בעירובינו א"א שאינם מודים בעירוב אמנם כשנשכור מן הגזבר נמצאו בתיהם של צדוקים גם הם מושכרות אצלנו בדינא דמלכותא ושוב אינם אוסרין עלינו.

נג. בשו"ת שבות יעקב חלק ג סימן פו ד"ה תשובה אף: מאי לאו גליונים דס"ת ומשני הש"ס לא גליונים דספרי צדוקים עד

דמשני דה"ק וספרי צדוקים הרי הם כגליונים פירש"י
קלפים חלקים שלא נכתב בהם מעולם.

נד. בשו"ת שאילת יעבץ חלק א סימן מא: סיוע ממשני
חמורי' בידיים שהיא קשת הביאור ומופלגת התמיהא לכאורה
ועי"פ הדברים האלה נתגלה לי לעני"ד פירוש הגון במשנה
חמורה בבתרא דידיים ששנינו שם אומרים צדוקים קובלים
אנו עליכם פרושים שאתם אומרים כתבי הקודש מטמאין
הידיים כתבי המירס אינן מטמאין. אי"ל ריב"ז וכי אין לנו על
הפרושים אלא זו בלבד והלא הם אומרים עצמות חמור
טהורים עצמות יוחנן כ"ג טמאין.

נה. בשו"ת שאילת יעבץ חלק א סימן מא: וא"צ טעם לחוקי
התורה וגזרות מלך, **זה פשוט נודע גם לצדוקים**, אכן בחלק
האחר שהוא סוג הטומאה של דבריהם, שגזרו חכמים כדי
לעשות סייג לתורה. כגון בעור אדם וכתבי קודש ודומיהן, דבר
ידוע הוא שאין צדוקים מודים בו כלל, ואין דנין בהם לא
טומאה חמורה ולא קלה, שהן מעמידין הכל על דין תורה
בלבד, ובאו להתווכח עם הפרושים ולהתרעם עליהם שאין
מקום לגזרתם.

נו. בשו"ת שאילת יעבץ חלק א סימן מא: לכן עשה אזנך
כאפרכסת ושמע את אשר הראוני מן השמים בפ"י משנה זו,
שכל דבריה האמת והצדק, חלילה לה מדבר שקר כי לא יפול
מדבר ד' ארצה, וכך אני אומר על כרחנו צריכין אנו לחלק מיני
הטומאות לשני סוגים גדולים, הא' הוא של תורה שאין טעמה
נגלה לנו, ולא לנו להגיע עדין בשכלנו בשום אופן. אלא על פי
דרך הסוד הנעלם, והב' של דבריהם שטעמו ידוע בנגלה. משום
הרחקה ומשמרת לד"ת, כמו שהם רוב גזרות חז"ל כפי
המפורסם, ואמנם אותה הטועאה /הטומאה/ החמורה של
תורה, עם היות סבתה העצמית נעלמת באמת, ואין לנו לבקש
טעם לדבר, מכל מקום רואין אנו בודאי שיש לה התלות וחלות
בדבר החביב דווקא דהיינו ישראל החביבין שנקראו בני

למקום, שהם הם המקבלים טומאה בחייהם, לא כן עכו"ם שאינו מקבל טומאה כלל לא ממת ושרץ ושאר אבות הטומאות, וכן אינו נעשה זב ומצורע וב"ק = ובעלי קרי = ואין בעכו"ם נדות וזיבות, שכל זה נוהג בישראל בלבד, וצ"ל לפי חבתן היא טומאתן (ואף במיתתן לרשב"י אינן מטמאין באוהל אלא ישראל לא הנכרים, כמו כן מטעם זה) וכן הדבר באפר פרה שאין שם טהרה גדולה ממנה, לפי חבתה טומאתה, שמתמאה טומאה חמורה ג"כ, וזה דבר ידוע ומפורסם בתורה, שהכל מודים בכך בלי ספק שהחבה היתרה והמעלה הגדולה, היא הגורמת לטומאה עם שאין לזה מבוא בהקש ובשכל אנושי, וא"צ טעם לחוקי התורה וגזרות מלך, וזה פשוט נודע גם לצדוקים, אכן בחלק האחר שהוא סוג הטומאה של דבריהם, שגזרו חכמים כדי לעשות סייג לתורה. כגון בעור אדם וכתבי קודש ודומיהן, דבר ידוע הוא שאין צדוקים מודים בו כלל, ואין דנין בהם לא טומאה חמורה ולא קלה, שהן מעמידין הכל על דין תורה בלבד, ובאו להתווכח עם הפרושים ולהתרעם עליהם שאין מקום לגזרתם, כי מתוכה נולד זרות מבואר הביטול לפי דעתם, שנוהגים זלזול בכ"ק יותר מספרי מינין. ואע"פ שבאמת הוצרכו פרושים לגזור טומאה על כ"ק, מחששה שלא יעשה אדם אותן שטיחין כדמסיק בתוספתא, שהוא ודאי טעם עיקרי ואמיתי, מ"מ הם אינן מסכימים בזה, כי יאמרו שחששה זרה היא, ולא ימצא בל"ז מי שיזלזל כל כך בכ"ק, אם לא שפקר בדת ישראל, ולא תועיל לו גזרתם, על כן לפ"ד לא יצטרכו לגזרת חכמים בטומאה זו, שנראה כממעט בכבוד כ"ק. ולכן לא ראה ריב"ז להוכיחם מגזרת עור האדם שיטמא, עם היות עור חמור טהור, כי לא יודו לו אף בזה וילעיגו גם לזאת, דהיא גופה קשיא מה"ט נמי, איך יש מקום לחוש שיעוז אנוש פניו כל כך לעבד עורות או"א, או של שאר בן אדם כמוהו, לעשותן שטיחין לבהמה לכן רחוק מכליותיהם גם דבר זה, ולא יקבלו עליהם גזרת סופרים לעולם, לפיכך עשה ריב"ז בחכמה לנצחם עכ"פ

בדבר שהם מודים בו בודאי, דהיינו עצמות אדם שמבואר בתורה שהן טמאין. והנה בזה י"ל שני טעמים לסבת הטומאה, הא' מפני חבתן יותר מעצמות הבהמה, וזה בלבד מספיק בדרכי התורה. כדרך הטומאות שזכרנו למעלה. אך לפי"ז לא תתכן הטומאה אלא בישראל לבד. מפני חבתן למקום כנז'. ולא יטמאו א"כ עצמות העכו"ם (ביחוד לרשב"י שאפי' מת שלם דנכרי אינו מטמא באוהל מט"ז. ואעפ"כ מודה הוא שאפי' עצמותיו של נכרי ג"כ טמאין במגע ובמשא מ"מ) ודיו לטמא גופו בעצמו ובשרו, כענין טומאת הנבלה, ומדוע יהיו עצמותיו טמאין יותר מעצמות הבהמה, אבל יש עוד טעם אחר דהיינו מחמת גזרת חכמים שלא יעשה אדם עצמות או"א תרוודות ועל כרחך טעם זה מוכרח בין שיהא מד"ת או מד"ס =מדברי סופרים=, כי מאחר שלא חילקה תורה בעצם אדם בין גוי לישראל, וטומאה הכל בשוה אע"פ שאין שייך לומר בעכו"ם מפני חבתן היא הטומאה. א"כ בהכרח לומר שגם התורה עצמה עשתה סייג כזה לדבריה. ובדבר זה הצדוקים שוים שאין לחלק בטומאת מת בין ישראל לגוי, לכן על כרחם יצטרכו להודות לפרושים שיש מקום לגזרתם, שלא יבא אדם לבעוט בעצמות או"א. אף שהוא קצת רחוק מן הדעת, ועל כן אין להאשים הפרושים שגזרו כזאת בכ"ק. ותכל תלונותם של צדוקים מעליהם, וזהו שאמר ריב"ז והלא הם אומרים עצמות חמור טהורים. כלומר הניחו הדבר על דין תורה ועצמות יוחנן כ"ג שהוא משלהם כידוע שנעשה צדוקי טמאין. כלומר גזרו עליו טומאה. או הניחוהו כמו כן עד"ת. שיטמא כמו עצם אדם דישראל. ובזה א"ל לפי חבתן היא טומאתן, שהרי אף הוא ככלב וכחמור נחשב בעיני חכמים. ולא גרמה לו חבתו טומאתו בשום אופן, והרי גם אתם מודים בטומאתו. ואף חכמי ישראל סוברים כן שהוא מטמא וכן הם שוים בכל מת אדם. אפי' של נכרי גמור שמטמא כמו כן (כי בעיני פרושים. צדוקים ונכרים דבר א' הוא) עם היות לדעת שתי הכתות לא שייך בו לומר לפי חבתו היא טומאתו. ולא זכר ריב"ז את יוחנן (לשבח כפי

שחושבים הכל) אלא לגנאי בהיות אף הוא לא טוב מהנכרי בעיני החכמים, ועכ"ז לא הקלו בטומאתו שהכל מודים בזה כמונו כמוהם, וכמו שמטמאין ג"כ במתי נכרים בכלל, שכולן שוין בכך כנזי. ואע"פ שבדבר שאין לו חבה כענין הבהמה אין שום טומאה בעצמותיה. וצ"ל בודאי מטעם הגזרה. עכ"פ במת נכרי לא ימלטו מטעם זה. ויחזרו לדעת חכמים, ועל פי הדברים האלה השיבוהו משני צדדים, וכך אמרו לדידן לעולם אימא לך מפני חבתן היא טומאתן, שיוחנן ודאי חביב אצלם. ולא זו בלבד אלא אפ"י מת נכרי נמי מטמא מה"ט ממצות התורה לפי חבתו יותר מעצמות החמור עכ"פ, באשר צורת האדם חביבה היא מכל מקום מצורת הבהמה, ואתם מטמאין אותן מטעם שלא יעשה אדם עצמות או"א תרוודות דשייכא בנכרים, אבל אינכם צריכים לכך כי על דעת צדוקים באמת אין מקום לגזרה זו בכל אדם שיהא, ויספיק להם הטעם התוריי הכולל, שהוא אמיתי בכולם, על כן עדיין לא יסכימו בגזרת פרושים הנזי. וקמהדר להו ריב"ז נקוטו מיהת פלגא בידייכו, דהטומאה נמשכת מהחבה היתרה שיש לאדם ביקר על הבהמה, א"כ מדוע תתרעמו על הפרושים שזלזלו בכ"ק לגזור עליהם טומאה יותר מספרי מירם, דאדרבה היא הנותנת וגורמת לטומאה הכללית בתורה, לפיכך אין בזה תימה כל עיקר (דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון) אחר שהודיתם בעצמכם שכן הוא. ולכן בדיוק עזב טעם הגזרה האמיתי והוא שלא יעשה אותן שטיחין, לפי שהוא דבר זר אצל צדוקים. ועליו צווחו אליו יתבוננו אליו ישגיתו כאמור, ומובן מתוך תשובתו, ולא יכול ריב"ז להחזירם מדעת זה בשביל כך לא רצה שוב לטפל בו, ולא ביקש רק לבטל תרעומתן מעל הפרושים שנהגו מנהג בזיון בכ"ק, כי בזה עכ"פ יכול יוכל להם מדברי עצמן כנזי שהכריחם להודות מעתה שאין גנאי לכ"ק על ככה. והספיק לו זה הקיצור לפי כוונת הוויכוח. משא"כ תנא דברייתא דרכו לפרש סתימות המשנה וגילה לנו טעם הפרושים העיקרי בביאור יותר, שהוא מחמת גזרה בודאי

שעליה נחלקו צדוקים. כמחלוקתן בכל מקום על גזרת חכמים, אבל הוא טעם אמיתי של פרושים בגזרה זו, שחששו שלא יבואו לנהוג קלות ראש בכ"ק לעשותן שטיחין, עם שהיא חששה רחוקה, מ"מ יקר וגדולה נעשה לכ"ק על ככה לחזק ההרחקה בכל אופן המועיל, שלא יבוא הדבר לידי שכחה ומיעוט זהירות, ובטומאה היו נזהרין מאד, כמ"ש כמה פרצה טהר' בישראל, והית' חמורה בעיניהם יותר משפיקות דמים כדאי' בסדר יומא על כן נכונה גזרת פרושים גם בזו.

נז. בשו"ת חתם סופר חלק ו - ליקוטים סימן פג: ולענין בנותיהם נמי יש לחלק מומר שנטמע בין הנכרים הרי הוא כנכרי ממש אבל אם הוא ישראל ועע"ז אפשר בניו לא ילכו אחריו עיי' נדה ל"ג ע"ב **בנות צדוקים** וכבר הארכתי בזה בפתיחה לה' י"ינ שנדפס בשמי בסוף ס' רמב"ן על קדושין אלא שהמדפיסי' השמיטו קצת מה שנוגע לאפקורסי זמנינו ע"ש. והי' זה שלום לך ולתורתך הני"ד אי"נ. פ"ב כאור בקר ליום ה' כ"ג אלול תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"ד.

נח. בשו"ת עין יצחק חלק א - יו"ד סימן טו ד"ה אות ז: [א] ומה דנסתפק כת"ר נידון המבואר בשבועות (דף ט"ז) דהשתחוואה זו היא פישוט ידים ורגלים וכן מבואר במגילה (דף כ"ב) ונסתפק אם בהשתחוואה דחייב בעו"ג ג"כ אינו חייב עד דאיכא פישוט ידים כו' או לא בעינן זה וביקש ממני לחוות דעתי בזה. הנני להשיבו כי מפורש בהוריות (דף ד' ע"א) אין חייבין עד שיורו בדבר **שאינ הצדוקים מודין בו** כו' תנן יש כו' אבל המשתחוואה הא כתיבי כו' דאמרי כי אסירא השתחווי גופא כדרכה הוא דאסור דאית בה פישוט ידים ורגלים הא השתחווי דלית בה פישוט ידים ורגלים שריא. אלמא דזהו דעת צדוקים.

נט. בשו"ת מלמד להועיל חלק ג (אה"ע וחוי"מ) סימן עט ד"ה שאלה: בסנהדרין צי' ע"ב תניא אי"ר אלעזר ב"ר יוסי בדבר זה זייפתי **ספרי צדוקים שהיו אומרים אין תחיית**

המתים מן התורה אמרתי להם זייפתם תורתכם ולא העליתם בידכם כלום שאתם אומרים אין תחיית המתים מן התורה הרי הוה /הוא/ אומר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה וכו' וקשה מאי זייפתי ספרי צדוקים ומאי זייפתם תורתכם ולא העליתם בידכם כלום.

תשובה: עיין מהרש"א בח"א ששיער בחכמתו קצת מן האמת אף שלא באו לידו ספרי כותים. כי באמת יש ט"ס בגמרא ותחת צדוקים צ"ל כותים כדאיתא בספרים ישנים ובכתבי יד (ע' דקדוקי סופרים). והנה ידוע שהכותים זייפו התורה במקומות הרבה כדי ליישב או לחזק אמונתם הבדוייה, ובאשר שהם כפרו בתחיית המתים והיה קשה להם מבי מקראות שמתנגדים לדעתם ולא היה להם יישוב היו מגיחים ומזייפין אותן ב' מקראות. ואלו הן המקראות שזייפו, (עפ"י מה שראיתי בספריהן): א. בדברים א' ח' כתוב: לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם. והנה מכאן ראייה לתחיית המתים דהרי לאבות לא ניתנה הארץ עדיין דהיה ארץ מגוריהם ואעפ"כ אמרה תורה לתת להם ולזרעם, אלא עכ"ח דהאבות יירשו את הארץ אחר תחיית המתים. ובשלמא בקרא דוהיה אם שמוע דכתיב אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם היו יכולין לפרש בדוחק דלהם קאי על באי הארץ וזרעם וזרעם, ועל כן לא כתוב לכם משום דהיה משמע דקאי רק אדור ראשון של באי הארץ, אבל כאן דכתיב להם ולזרעם עכ"ח להם אבות קאי, ולא היה לכותים יישוב כלל, ועל כן זייפו בספריהם ומחקו מלת להם והוא"ו של ולזרעם וכתבו לתת לזרעם אחריהם. מקרא ב' הוא בדברים י"א, ט' אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם ולזרעם, גם שם מחקו וזייפו וכתבו לתת לזרעם, וזה שאמר ר"א ב"ר יוסי בדבר זה זייפתי ספרי כותים, פירוש הבאתי להם ראייה שספריהם מזוייפין, אמרתי להן זייפתם תורתכם כדי למחוק הראיות לתחיית המתים ולא העליתם בידכם כלום כלומר לא הועיל לכם כלום שהרי יש לנו להביא ראייה אחרת לתחיית

המתים מהכרת תכרת עונה בה וכיון שבין כך ובין כך מוכח תחיית המתים מן התורה בודאי האבות יחיו ויירשו את הארץ, וצדקה נוסחתנו בתורה הכתובה בבי' פסוקים הנ"ל לתת להם ולזרעם וממילא מוכח שספרי כותים מזוייפים, והיינו זייפתי ספרי כותים.

ס. בשו"ת מלמד להועיל חלק ג (אה"ע וחוי"מ) סימן עט: ואידי דאיירינן בזיופי הכותים נבאר ג"כ מאמר אחר שאמרו חז"ל שהכותים זייפו התורה, והוא בספרי ריש פי' ראה, ואעתיק תחלה המאמר עפ"י מדרש תנאים לסי' דברים וז"ל: א"ר אליעזר ב"ר יוסי הגלילי **אמרתי להם לסופרי הכותים זייפתם את התורה** ולא ההניתם בה כלום שכתבתם אצל אלוני מורה שכם אף אנו מודים שזה הר גריזים והר עיבל שבין הכותים אנו למדנו בגזירה שוה שנאמר הלא המה בעבר הירדן וגוי' ולהלן הוא אומר ויעבר אברם בארץ וגוי' מה אלון מורה האמור להלן שכם אף אלון מורה האמור כאן שכם אתם במה למדתם. עכ"ל הספרי (ועי' סוטה ל"ג): והנה אם נעיין בספרי כותים נמצא שם ריש פי' ראה י"א ל' בסוף הפסוק אצל אלון מורה הוסיפו מול שכם בזיוף כדי להראות שהר גריזים והר עיבל האמורים כאן מונחים בארץ הכותים ואמר להם ר"א ב"ר יוסי לא ההניתם כלום בזיופכם שאף אנו מודים שהר גריזים ועיבל דכאן הם אצל שכם אבל אנו לומדים זה מגזירה שוה מפסוק דאברם, אבל אתם החולקים על הקבלה ולית לכם גז"ש במה למדתם ועל כן הוכרחתם לזייף את התורה.

סא. בשו"ת אחיעזר חלק ג סימן נ: ומה שהביא מפתיחה ללוחות העדות להגאון מוהרי"א זצ"ל **מכה"ג ביוהכ"פ שחשדוהו לצדוקי** ומ"מ האמינוהו בשבועה דהכונה קבלת דברי חברות, לכאוי' י"ל דאף אם נימא דמומר פסול לעבודה מ"מ צדוקי שאני כמו שחילק הרמב"ם בפ"ד מה' שחיטה ה"ד דמומר שחיטתו פסולה ובהל' ט"ז לגבי צדוקים שאינם

מאמינים בתורה שבע"פ פי' דאם שחטו בפנינו שחיטתם מותרת.

סב. בשו"ת אורח משפט או"ח סימן פב: ועד"ת מה דבדק לן מר אבא ש"י בחצר שרק ב' ישראלים דרים בו וא' אינו משמר שבתו, ודאי כונת אדוני אבי הרב ש"י שמחלל בפרהסיא כדין ל"ע, ונסתפק בחכמתו אם דינו כנכרי א' שאינו אוסר, או דילמא עכ"פ ישראל הוא. באמת ה"י מקום לומר כיון דעיקר דינא דעכו"ם א' אינו אוסר הוא משום דדירת עכו"ם לאו שמה דירה, ואולי דירת ישראל אפ"י מח"ש = מחלל שבת = ג"כ שמה דירה וממילא אוסר ואין לו תקנה, לא בביטול מפני שהוא מחלל שבת, ולא בעירוב, ומצינו כה"ג בצדוקי, לפי מאי דקיי"ל דצדוקי אינו כנכרי ומבטל רשות, אע"פ שאינו זוכה בעירוב, ואם דר צדוקי עם ישראל א' בחצר אוסר עליו. אמנם מסתימת הלשון שהוא כעכו"ם לכל דבריו, נראה שגם לענין דירה ג"כ הוא כעכו"ם, שאין דירתו חשובה דירה לאסור, וכן נראה מדיוק לשון הרמב"ם בספ"ב מה' עירובין הט"ז, שכי' ישראל שהוא מח"ש בפרהסיא כו' הוא כעכו"ם לכ"ד = לכל דבריו = כו', אבל אם ה"י מהאפיקוי' שאין עובדים ע"ז ואין מחללים שבת כגון צדוקים וכו', כללו ש"ד כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו כו' ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כעו"ג, וכן אם ה"י ישראל אחד כשר וזה הצדוקי בחצר הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו, עכ"ל. מדבריו למדנו מדפרט כאן ב' דינים, הא' בישראל מומר לח"ש בפרהסיא והב' בצדוקי שאין דינם כמומר, משום שמעשי אבותיהם בידיהם, כדפי' הפוסקים, ופרט דין של ישראל א' דוקא בצדוקי, דבריו מוכיחין שבישראל מומר גם לענין זה כעכו"ם, שאינו אוסר כלל. מ"מ אולי יש להסתפק שמא הישראל הנזכר שוגג הוא ודמי לצדוקים, כי אולי בענין ח"ש בעוה"ר בגלילות המשובשות ההם כהיתירא דמיא להו. ע"כ ה"י ראוי להקנותו עירוב בלא ברכה, לענ"ד.

סג. בשו"ת חלקת יעקב או"ח סימן סז: מה שחידשת להשוות דברי התוס' ע"ז כ"ב ד"ה תיפוק עם דברי התוס' חגיגה י"ח סוף ד"ה חוה"מ, שמסיימים משום פשטא דקרא הוא והוי ליי צדוקים מודים ב"י בזה סילקת קוש"י חמורה שמקשה הבי"צ או"ח סימן ס"ה על הנתיבות, ע"י בתשו' לעיל ס"י נ"ד אות ב' ותבין - וביתר הדברים שלך שמחתי לראות שיש לך שכל ישר בלימוד תוה"ק.

סד. בשו"ת הר צבי ט"ל הרים - צובע סימן א: ויועויין הוריות דף ד ע"א ואמאי הוצאה כתיבא לא תוציאו משא מבתיכם משמע דרק משום הכתוב לא תוציאו נקראת מלאכת הוצאה מפורש בתורה, ושם בגמרא בע"ב: בעי רב יוסף אין חרישה בשבת מהו, וכתב שם בתוס' הרא"ש וז"ל: וא"ת תיפוק דהוה דברים שצדוק ובייתוס מודים בו דכתיב בחריש ובקציר תשבות, וי"ל דלית ליה לרב יוסף הא דשמואל דאמר אין חייבים עד שיורו בדבר שאין הצדוקים מודים בו פטורים, והרמ"ה ז"ל תירץ מדלא כתיב מחריש ומקציר תשבות אפשר דמפרשים צדוקים בחריש ובקציר תשבות בימות החמה ובימות הגשמים, וגם הרמב"ם בהל' שגגות (פי"ד ה"ב) שכתב דוגמא להורו ב"ד לבטל דברים המפורשים בתורה לענין שבת נקט שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, שזה מפורש בתורה מהכתוב לא תוציאו מבתיכם ולא כתב או בשאר מל"ט מלאכות.

סה. בשו"ת היכל יצחק אה"ע א סימן יג: והנה אלו ידענו מקבלה נאמנה שאבותיהם של אלו נתגיירו בבי"ד כשר שוב היתה לנו חזקה שלא הוציאו דבר שאינו מתוקן והיינו אומרים שנתקלקלו אח"כ, אבל אין לנו באמת שום מסורת, **ויש ספק שמא נתגיירו ע"י בי"ד של צדוקים**, (ואף שצדוקים ג"כ מחזיקים במצוות הללו, שמא נתגיירו בבי"ד של צדוקים כפרנים), או של איזו כתות שהיו בישראל שנלקו במינות כידוע מתולדות ישראל, ואם כן יש להסתפק: (א) שמא אלה

שקבלום בראשונה היו פסולים, וכיון דגר צריך שלשה (דמשפט כתיב ביה) הרי פשוט שמי שנתקבל בב"ד של פסולים אינו גר. (ב) אפילו נאמר שנתקבלו בב"ד של שלשה כשרים אפשר דלא קיבלו עליהם אלה המצוות, ואעפ"כ גירוס מפני שחשבו שלסוף יקבלו, (וטעו בחכמתם דלא כהלל), ונמצא שהקבלה בטלה למפרע.

סו. בשו"ת מנחת יצחק חלק א סימן קלז: (ג) אמנם צ"ע בזה, דהרי הרמ"א בא"ע (סי' ד' סעי' נ"ז) פסק דהקראים אסור להתחתן בהם, וכולם הם ספק ממזרים, ואין מקבלים אותם אם רוצים לחזור, עיי"ש, ור"ל אם באים לחזור בתשובה, אין מקבלים אותם, דשמא יתערבו בישראל וישאו נשים, וישיאו בניהם לבנות ישראל, ומרבים ממזרים בישראל, והרמ"א הרכיב בזה דברי הרבינו שמשון (בתשובה סי' ל"ג), ודברי רב /נטורנא/ נטורנאי בתשובה, שהביאם בב"י שם, דהא דקראים אסור להתחתן בהם מחשש ממזרות, שיש להם קידושין ואין כותבין גיטין כדמו"י, הוא מדברי הר"ש, והא דאין מקבלין אותן, הוא מדברי רב נטורנאי, שכתב כן על מאיניו שפרשו מדרכי ישראל, עיי"ש, ובדרישה וב"ש שם, וזה באמת דלא כא"ח בשם הרמב"ם והרבינו האי, דמלין בניהם בשבת, משום דדלמא נפיק מינייהו זרעא מעליא והדרי בתיובתא, דש"מ מזה דאם הדרו בתיובתא מקבלים אותם, ועוד יותר מפורש כן בדברי רבינו האי שהעתיק בתשו' הרדב"ז (ח"א סי' ע"ג), שכתב, מעולם לא נמנעו רז"ל מלמול בניהם של קראים בשבת, כי אפשר שיחזרו למוטב ואין מעכבין עליהם, עיי"ש, וכ"כ בפי' הרמב"ם (בפי"ג מה' ממרים ה"ג) שכתב לענין צדוקים ובייתותים /ובייתוסים/ דראוי להחזירם בתשובה, ולמשכם בדברי שלום, עד שישובו לאיתן התורה, עיי"ש, ובאמת הוכיח בת' הרדב"ז מזה, דאף כשרים המה לבא בקהל, דבשלמא אם לבא בקהל, היינו דאיצטריך למימר ואין מעכבין עליהם, אלא אי אמרת לקבל עליו דברי חבירות, צריכא למימר שאין מעכבין עליהם, וגם איך יקבלו עליהם דברי

חז"ל, והם אמרו ספק ממזר לא יבא בקהל עיי"ש, והנה בזה היי אפשר לומר, דהרמ"א ס"ל באמת, דהפ"י אין מעכבין עליהם, לקבל דברי חבירות, ואף דגם לישא בת מיניי א"א דספיקן בספיקן אסור כמ"ש הרדב"ז שם, מ"מ אפשר עיי גרים וכמ"ש האחרונים בזה, אבל באמת אסורין לבוא בקהל, וגם צריכא למימר דמקבלים אותם בתשובה, ולא הוי פשיטא כ"כ כדברי הרדב"ז, דהרי באמת רב נטורנאי ס"ל, דאין מקבלים אותם בתשובה, דלא ירבו ממזרים בישראל, אף דצ"ע דכיון דממזר ישראל גמור הוא, והאיך אפשר לדחותו אם רוצה לחזור בתשובה, ולהתנהג עפ"י תורה, ואיך שיהי זה ברור דהרבינו האי והרמב"ם ס"ל בפירוש דמקבלים אותם בתשובה, וצ"ע על הרמ"א דשבק שיטתם ופסק כר"נ בלא חולק, ולהיפוך צ"ע ד' הש"ך ביו"ד שם, שהביא ד' בד"ה בשם הרמב"ם והרבינו האי, ולא העיר דזה דלא כדברי הרמ"א הנ"ל, וגם על הבד"ה בעצמו צ"ע, דבב"י א"ע הביא דברי ר"נ, וביו"ד הביא ד' הרמב"ם והרבינו האי, ולא העיר דפליגו בזה.

סז. בשו"ת מנחת יצחק חלק א סימן קלז: (ה) והנה הכתות הנ"ל למיניהם, **בודאי לא עדיפו מקראים וצדוקים ובייתותים**, וכמ"ש בת' חת"ס (בליקוי סי' פ"ט), וביותר ביאור בת' מהר"ם שיק (תאו"ח סש"ה), דכ' דהוי כ"ש בהללו שיצאו מכלל הדת, וקבצו ואספו להם כת בפ"ע, ובגובה לבם דברו ג"כ בעניני חליצה וגיטין, לשנות ולהמיר טוב ברע, אי"כ זרעם ספק פסולים, ואין לנו להתערב עמהם אפילו אם יחזרו ויקבלו את דת האמת עיי"ש, ולפ"ז י"ל דאף אין מקבלים אותם בתשובה כמו בקראים להרמ"א ול"ש שמא נפיק זרעא מעליא וממילא י"ל דאין מלין בשבת. אמנם באמת גם שם בקראים היכא דחוזרים בתשובה, וגם לענין חתון פליגו הפוסקים, וכמה קדמונים התירו לקבלם אף במקום קביעתם, כמ"ש הרדב"ז שם ובת' בשמים ראש (סי' ר"כ) עיי' נובייק (סי' ה'), אך רוב גדולי האחרונים ז"ל ס"ל דאסורים בחתון, והיש"ש (פ"ד דקידושין ס"י) כתב, שחכם גדול בארץ ישראל רצה

להתירם, ונקצרה לו השעה מן השמים, ועיי' ישועות יעקב בא"ע שם (בפיה"ק סקכ"ז), והאוסרים מדמו להו לכותים כמ"ש ביו"ד (סי' רס"ז סעי' מ"ז), דמבואר דינם בקידושין (ע"ה) וביבמות (ל"ז ע"א), ואף דבמס' נדה (ל"ג ע"ב) מבואר, דבת צדוקי מותר לישראל, מ"מ צדוקים דבזה"ז גריעי כמבואר ביו"ד שם, ולד' הש"ך בשם תשו' רבינו בצלאל אשכנזי (סי' ג') עוד גריעי מהם עיי"ש, והמתירים בנו יסודם על רובא וס"ס וקידושין שלהם בפני פס"ע כמבואר בדבריהם, אמנם הביאו בשם מהרש"ך (ח"ג סט"ו) דקלא דלא פסק, כאילו נפק קלא משמיא שיש לחוש לחשש ממזרות בהו עיי"ש, אמנם לא ברירא לי אם היי החלטת גדולי הדור גם בכתות הנ"ל לאסרם בקהל אף אם יחזרו בתשובה, כי י"ל קלקלתם תקנתם, כי קלקלו כ"כ בנשיאות נשים נכריות, וגם לא שכח בהו כלל אצל הקידושין שלהם עדים כשרים, עד שחשש ממזרות נתמעט בהו, אבל גרות בודאי בעי וכמ"ש כיב"ז בת' יעב"ץ (ח"ב סי' קנ"ב), וממילא יש לקבלם בתשובה אחר שיתגיירו ולהתירם בקהל, ושייך דלמא נפיק מיניהו זרעא מעליא.

סח. בשו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן מ: והנה כבר נגעתי בשאלה זו בספרי (ח"א סי' קל"ז), ומוכרח להודות, שאף שצדדתי שם איזה היתר, בנוגע לספק הא', אבל כעת ראיתי שאין זה היתר ברור, דהנה הכתות הנ"ל, למיניהם, בודאי לא עדיפי מקראים, צדוקים ובייתותים, וכמ"ש בתשו' חת"ס (בליקוטים סי' פ"ט), וביותר ביאור בתשו' מהר"ם שיק (חאו"ח סי' ש"ה), דכתב דכ"ש עוד בהללו שיצאו מכלל הדת, וקבצו ואספו להם כת בפ"ע, ובגובה לבם דברו ג"כ בעניני חליצה וגיטין, לשנות ולהמיר טוב ברע, ופסק שם הלכה למעשה, דזרעם ספק פסולים, ואין לנו להתערב עמהם, אפילו אם יחזרו ויקבלו את דת האמת עיי"ש.

סט. בשו"ת דברי יציב חלק או"ח סימן ר"ז : (ב) ולטעם הבי שכתב בטור משום שאנו סופרים העומר אחר שקיה"ח וכתוב שבע שבתות תמימות תהיינה מלשון שבות ולשון שמייטה שבע שבתות וכתוב וספרת לך שבע שבתות שנים וכו' מה שנת השמיטה אסור במלאכה אף זמן ספיה"ע דהיינו לאחר שקיה"ח אסור במלאכה עכ"ל, ותמוה הדמיון מספה"ע לשמיטה. ואולי שהמכוון בזה להוציא מלבן של צדוקים שפירשו ממחרת השבת כמשמעו כבמנחות ס"ו ע"א, ולאפוקי מדעתם אנו סופרים כהכנה לזמן מתן תורתנו כמבואר בר"ן סוף פסחים בשם הגדה, ומורים על זה במה שנוהגים אז איסור בעשיית מלאכה כחג השבועות והבן. וכיון שאין צדוקים בינינו הקילו במנהג זה ודו"ק.

ע. בשו"ת דברי יציב חלק או"ח סימן רמב: ונלפע"ד שהנה אז נתרבו הצדוקים שכפרו בתורה שבע"פ, והרמב"ם בפיה"מ לאבות פ"א מ"ג כתב שבאמת גם בתורה שבכתב, ומרדו במלכות שמים והוצרכו להשביע כל הכהנים הגדולים שלא יעשו בהקטרה בחוץ כצדוקים והיו פורשים ובוכין [יומא י"ח ע"ב], והיו כהנים גדולים צדוקים, ומצינו שהיו גם סנהדרין צדוקים, [עיין מגילת תענית פ"י, ובסנהדרין י"ט ע"א ונ"ב ע"ב, ובעיקרים שער ס"ז], והיה הסכנה גדולה למאד שלא תשתכח חלילה תורה מישראל ותכרת האמונה ח"ו מזרע אברהם. והיה להם אחיזה גדולה במלכות הורדוס שבנה ביהמ"ק, שמי שלא ראה ביהמ"ק בבנינו לא ראה בנין מפואר בעולם זה בנין הורדס, עיין סוכה נ"א ע"ב, והתייחסו לחשמונאים שהמה היו המנצחים במלחמות, וסמכו רק על כוחם וידם החזקה וזרועם סמכתם, כהדא דבעלי אגרופין דבית דוד עיין סנהדרין כ"א ע"א ובכמ"ק, ולזה ראו חכמי הדור הקדושים חסד עליון בזה שריחם השם הטוב על עמו ונחלתו, וכמאה"כ [יחזקאל כ' ל"ג] אם לא ביד חזקה וגוי ובחמה שפוכה אמלוך עליכם, שנחרב המקדש שבנה הורדוס ואבדו התועים אחר הצדוקים המורדים נגד מלכות שמים

ומורדים בתורה, ורק בזרועם וכוחם סמכו לחלוק על חכמי ישראל למרוד נגד הרומיים, ועתה ידעו כל עם ישראל כי בנין נערים המנוערים מן המצות סתירה, ושכלל תעלוליהם הביאו בסופו של דבר שואה וחורבן על עם ישראל, וחכמי ישראל ראו הנולד ורוח קדשם חזה האמת לאמיתו, ונשתבר כח הע"ז והכפירה בה' וישובו אל ה' אלקיהם.

עא. בשו"ת דברי יציב חלק יו"ד סימן מט: ה) ומ"מ ברור בדברי הרמב"ם בהלכות ממרים פ"ג ה"ג, בני התועים האלו ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם וכו' האוחזים בדרכי אבותם הקראים וכו', שרק בניהם, וכמו שאמרו בש"ס נדה הנ"ל בנות צדוקים, שרק הבנים שנתחנכו מהאבות הצדוקים הם בגדר תינוקות שנשבו, אבל כשאביו היה מהמאמינים בתורת השם שבכתב ושבע"פ, והבן יצא לתרבות רעה, אינו בכלל ישראל, וכלשון הרמב"ם שם בה"ב, וגם לפי מ"ש ברדב"ז שם בהל' ג' שהרמב"ם קאי רק על הקראים שבזמנו אבל בזמנינו שאנו מחזירין אותם למוטב ומושכין אותם לתושבע"פ והמה מחרפים ומגדפים את בעלי הקבלה אינן בכלל אנוסין אלא כופרין בתושבע"פ עיי"ש.

עב. בשו"ת דברי יציב חלק יו"ד סימן מט: ז) ושם באחיעזר כתב ג"כ מהרבי ר' יהונתן בפתחה ללוחות העדות, מכהן גדול ביוה"כ שחשדהו לצדוקי ומ"מ האמינהו בשבועה [יומא י"ח ע"ב], וכתב האחיעזר לחלק עפ"י הרמב"ם הנ"ל בפ"ד דשחיטה הט"ז. ולמה שכתבנו הנך צדוקים שאני דרק אוחזין מעשי אבותיהם, משא"כ בזמן ההוא בכה"ג גם להרמב"ם שחיטתו נבלה. ועיין בפרי תאר סי' קי"ט סק"ח דמ"מ נאמנים בשבועה ומזדהרי בה טפי מכותים עיי"ש, ולפי"ז לא קשה מכה"ג שהשביעהו. אמנם לפי חילוק הנ"ל בין צדוקי עצמו לתינוק שנשבה ביניהם, נראה דצדוקי עצמו גם בשבועה אינו נאמן ודו"ק.

עג. בשו"ת דברי יציב חלק יו"ד סימן קמא: ועיין ברא"ש בסנהדרין פ"א סי' ג', אף הקורא בספרים החיצונים **תנא ספרי צדוקים אותם שפירשו התורה לפי דעתם ולא סמכו על דברי חכמים** וכו' עיי"ש, וכן ברי"ף שם [דף י"ט ע"ב מדפי הרי"ף]. ואף בספר בן סירא פסקו הרי"ף והרא"ש שם שאסור לקרות בו, ובפלפולא חריפתא שם אות ז' הניח בצ"ע דבש"ס רב יוסף עצמו אמר דמעליותא דאית ביה דרשינן עיי"ש. אולם עתה זכינו לחי' הרמ"ה על סנהדרין ושם גריס, א"ר יוסף אי לאו דגנזוה רבנן לההוא ספרא הוה דרשינן להו להני מילי מעליותא עיי"ש, וס"ל להרי"ף והרא"ש דכיון דגנזוה אסור לקרות אף לדברים טובים, וז"פ.

עד. בשו"ת דברי יציב חלק אה"ע סימן סב: כח) אמנם שם בהלכה ג' כתב הרמב"ם, אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס וכו', לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה עיי"ש. ובבית שמואל אחרון יו"ד סי' ד' כתב דכשם שבעובד ע"א יש חילוק בין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם או לא כך י"ל בהא דכופר בדברי חז"ל שאם אוחז מעשה אבותיו בידו לא הוי כמומר לכל התורה, ולזה נקט הרמב"ם פ"ד משחיטה הט"ז כגון צדוקים ובייתוסים והמה הקראים שמעשה אבותיהם בידיהם, ושינה ממה שנקט בהל' תשובה צדוק וביתוס דהמה היו הכופרים הראשונים עיי"ש. ובאמת מבואר להדיא החילוק ברמב"ם הל' ממרים הנ"ל. ועיין בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' ת"ח מ"ש מנדה ל"ג ע"ב בבנות צדוקי, ובסי' קל"ב שם מהרמב"ם בהל' ממרים עיי"ש.

עה. בשו"ת ציץ אליעזר חלק ה סימן טז: לפי דעת הרמב"ם והנוהרים אחריו **לא היתה כת זאת אלא המשך לכתות הצדוקים והביתוסים שצצו עוד בזמן חכמי המשנה**, והיתה

זאת רק נסיון לשוב ולקום לתחיה כעבור דורות מספר. דבר זה נמצינו למדים בכמה מקומות מספרו הי"ד, וכך כותב גם מפורש בפירושו למשניות פ"א דאבות במשנת אנטיגנוס איש סוכו ומאז יצאו אלו הכתות רעות ויקראו באלו הארצות ר"ל מצרים קראים ושמותם אצל החכמים צדוקים וביתוסים והם אשר התחילו להשיב על הקבלה ולפרש כל הפסוקים כפי מה שיראה להם מבלתי שישמעו לחכם כלל הפך אמרו יתברך על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, וכן כותב בסדר הקבלה להראב"ד כי אחר החורבן נדלדלו הצדוקין עד שעמד ענן וחזקם.

עו. בשו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן טו - קוני משיבת נפש פרק ה': ויעוין בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמ"ט מ"ש ג"כ לחלק בזה **בין צדוקים ובייתותים /ובייתוסים/ שיצאו מן הכלל ולכן אינם בכלל הימול לכם לבין מומר לעבירות אבל מחובר הנהו לכלל ישראל עיי"ש.**

עז. בשו"ת יביע אומר חלק א - או"ח סימן לה: סנהדרין (נב) לפי שלא היה בית דין של אותה שעה בקי, ופי' בגמרא דב"ד של צדוקים היה). והגאון באר שבע (סוטה שם) הרבה להקשות בזה ע"ד הרא"ש, וכי שבאמת אינם מבינים כלל וכדברי התוס'.

עח. בשו"ת יביע אומר חלק א - יו"ד סימן טו: וכ"ש פה מצרים אתריה דהרמב"ם, שכי על מנהג זה **שהוא מנהג צדוקים, שמצוה לכופן ולהחזירן לדברי חז"ל, להוציא מלב הקראים היושבים פה מצרים,** וכ"ש שיש חשש שיבאו לידי עבירות חמורות עיי"ז. והמורה להחמיר יקבל ארבעים בכתפיה ושמונים בכרסיה. עיי"ש. ודבריו קלורין לעינים. [ועיי' בשו"ת יד מאיר (ס"ס כז). ובשו"ת יביע אומר ח"ד (חיו"ד סי' יא). עיי"ש].

עט. בשו"ת יביע אומר חלק ד - יו"ד סימן יא: וכ"כ הרה"ג ר"א בן שמעון ז"ל בס' נהר מצרים (דפ"ט ע"ב), שחלילה לקבוע מנהג להחמיר פה מצרים אתרא דהרמב"ם ז"ל שקרא תגר על מנהג זה, שהוא מנהג צדוקים, ושמצוה לכופן ולהחזירן לדברי חכמים. וכ"כ מהריק"ש, שהנוהגים להחמיר וחושבים שהוא אסור מצד הדין, יש להודיעם שטעות הוא והוא מנהג צדוקים, ומצוה לכופן וכו'. וכ"ש בעיר שיש בה צדוקים (קראים). ע"ש. ומצרים עיר מלאה צדוקים היא. ועוד שאם באנו להחמיר קרוב הדבר שיכשלו ח"ו באיסורים רבים וכו'. ומי פתי יקוה לשכר על הוראת חסידות נפרזה זו וכו', והוא יקבל ארבעים בכתפיה ושמונים בכרסיה.

פ. בשו"ת יחוה דעת חלק ד סימן סה: ומכל שכן בדיני ירושות, וכמו שאמרו בבבא בתרא (קט"ו ע"ב) כל האומר תירש הבית אפילו עם בת הבן, אפילו הוא נשיא שבישראל אין שומעים לו, שאינם אלא מעשה צדוקים. צא ולמד ממה שכתב בתשובת הרשב"א שהובאה בבית יוסף חשן משפט (סימן כ"ו), אודות מה שנשאל, בדבר מי שמתה בתו הנשואה, ותבע את חתנו בערכאות להחזיר לו הנדוניא של בתו, בטענה שאף על פי שבדיני ישראל הבעל יורש את אשתו, מכל מקום כיון שהכל יודעים שבמקום ההוא נוהגים לדון בדיני עכו"ם, כל הנושא אשה כאילו התנה במפורש להחזיר הנדוניא. והשיב, שחלילה לנהוג כמשפטי הגוים, ואפילו שני הצדדים מסכימים לכך, שהרי על זה הזהירה התורה, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ולא לפני עכו"ם (גיטין פ"ח ע"ב), וכל הסומך לומר שהדבר מותר משום דקיימא לן דינא דמלכותא דינא, הרי הוא טועה, וגזלן הוא, וחס וחלילה לעם קדוש ללכת בדרכי הגוים ומשפטיהם, ועושה אלה מפיל חומות התורה והדת, ועתה אם יוסיפו לחטוא לעקור דיני נחלות של תורתנו הקדושה ולסמוך על משענת קנה רצוף בטענה זו, הרי הם כאילו עוקרים כל דיני התורה השלימה, לאמר מה לנו לספרי הקודש שחיברו לנו רבינו הקדוש ולאחריו רבותינו האמוראים רבינא ורב אשי,

וילמדו את בניהם דיני העכו"ם, ויבנו להם במות בבית מדרשי
 העכו"ם, חלילה, לא תהא כזאת בישראל, פן תחגור התורה
 שק עליהם. ע"כ. וכן פסק הרמ"א בהגה חשן משפט (סימן
 שסי"ט סעיף י"א), והוסיף: משום דלא אמרינן דינא דמלכותא
 דינא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא על כל פנים
 לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו בדיני עכו"ם, שאם כן
 בטלו כל דיני ישראל. והעיר הסמ"ע, שבדרכי משה הביא לשון
 הרשב"א קצת בסגנון אחר: דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא
 אלא במה שהוא מדיני המלוכה, אבל דינים שדנים בערכאות,
 אין אלו ממשפטי המלוכה, אלא הערכאות דנים כן מעצמם
 כמו שמצאו בספרי שופטיהם. ואם אין אתה אומר כן בטלת
 ח"ו כל דיני ישראל. והוסיף הסמ"ע, שאפילו אם גזר המלך
 בפירוש ללכת אחר דיני הערכאות אין על דייני ישראל לשמוע
 לו, כיון שאינם מחוקי המלוכה. ע"ש. וזו לשון רבי מרדכי יפה
 בספר הלבוש (שם סעיף י"א), שלא אמרו דינא דמלכותא דינא
 אלא בדבר שיש לו הנאה למלך או שהוא לתיקון בני מדינתו
 בעניני משא ומתן שביניהם, אבל בשאר דינים המפורשים
 אצלינו, כגון שהם מכשירים עד אחד וקרוב ואשה ופסול,
 ואפילו אב על בנו ואח על אחיו, כולם כשרים בדיניהם, פשוט
 מאוד שאנו לא נדון כמותם, אם כן בטלו כל דיני התורה.
 (וסיים בענין ירושה, כמו שכתב הרשב"א הנ"ל). וכן פסק
 בשו"ת מהרימ"ט חלק א' (סימן ז'). ע"ש. וכן כתב כיוצא בזה
 השפתי כהן חשן משפט (סימן ע"ג ס"ק לו ול"ט), שאפילו
 לדעת הרמב"ן וסיעתו שאומרים דינא דמלכותא דינא גם
 בדברים שאין בהם תועלת למלך, זהו רק בדברים שאין דינם
 מפורש אצלינו, אבל בדינים המפורשים אצלינו, וחוק המלכות
 מנוגד לדין התורה, כגון מה שמקבלים בדיניהם עד אחד
 וקרוב ואשה ופסול בדברים שבין אדם לחבירו, חס וחלילה
 לדון כדיניהם נגד דין תורתנו הקדושה, ולא יעשה כן
 בישראל, וכמו שפסק כן להדיא בשו"ת הרמב"ן בשם
 הראב"ד. והביאו בעל התרומות (שער מ"ט). עכת"ד. וכן פסק

הגאון רבי אברהם חיים רודריגז בשו"ת ארח לצדיק (חלק חו"מ סימן א'). ע"ש. וראה עוד בשו"ת הר"ן (סוף סימן ע"ג). ובשו"ת עדות ביעקב (סימן ע"ב דף ר"ד ע"ד). ע"ש.

פא. בשו"ת יחוה דעת חלק ה סימן לט: ואפשר שהכנסת הגדולה שהחמיר בזה הוא רק להוראת שעה, בקעה מצא וגדר בה גדר, **כי בדורו רבים נכשלו וטעו אחרי שבתי צבי שחשבוהו למשיח, ועל פיו ביטלו לגמרי צום שבעה עשר בתמוז, ולאחר מכן גם צום תשעה באב, כי האמינו לשוא שהגיע זמן שנהפכו צומות אלה לימי ששון ושמחה, וכשעמד בפרץ כנגדם הגאון רבי אהרן לפפא, בעל ספר בני אהרן, שהיה אז רבה של איזמיר בטורקייא, עמד שבתי צבי והדיחו מכהנותו, ובמקומו מינה את הגאון בעל כנסת הגדולה, וכמבואר כל זה בספר ציצת נובל צבי. ולכן בשנה שלאחר מכן, לאחר שנגלה קלונו של שבתי צבי, החמיר הגאון בעל הכנסת הגדולה בכל התעניות ביתר שאת ויתר עוז, למיגדר מילתא, ובכדי להוציא מלבם של צדוקים התועים בשוא אחר צבי שבור. אבל מעיקר הדין העישון מותר גם בתשעה באב. ע"ש. וכן כתב הגאון מבוטשאטש בספר אשל אברהם (סימן תקסז), שיש להתיר בפשיטות העישון בתעניות צבור, ושאיך שום פתחון פה לפקפק על הנוהגים היתר בדבר. וברור. ע"כ.**

מינות נזרקה בו

זה לשון תשב"ץ הגדול (ח"ב סימן ל"ז) על אנשים כאלו, או שהם הדיוטות גמורה הוא, או מינות נזרקה בו, רח"ל.

א. איתא במסכת מגילה דף כד עמוד ב': משנה. האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין - אף בלבנים לא יעבור. בסנדל איני עובר - אף יחף לא יעבור. העושה תפלתו עגולה - סכנה ואין בה מצוה. נתנה על מצחו או על פס ידו - **הרי זו דרך המינות**. ציפן זהב ונתנה על בית אונקלי שלו - הרי זה דרך החיצונים.

ובגמרא שם. מאי טעמא? - חיישינן שמא מינות נזרקה בו. העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה, לימא תנינא להא דתנו רבנן: תפלין מרובעות הלכה למשה מסיני! ואמר רבא: בתפרן ובאלכסון. - אמר רב פפא: מתניתין דעבידא כי אמגוזא.

ב. ברש"י מסכת מגילה דף כד עמוד ב': העושה תפלתו עגולה - תפלין שבראשו, עגולה כביצה וכאגוז.

ג. ברש"י מסכת מגילה דף טז עמוד א': האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור מ"ט שמא מינות נזרקה בו.

ד. ברש"י מסכת מגילה דף כד עמוד ב': שמא מינות נזרקה בו - כומרין תלמידי ישו הנוצרי מקפידין בכך.

ה. בבית יוסף אורח חיים סימן נג אות יח ד"ה האומר איני:

ובגמרא מאי טעמא חיישינן שמא מינות נזרקה בו ופירש רש"י שדרך המינים להקפיד בכך.

ו. בית יוסף אורח חיים סימן קכו אות א ד"ה שלח ציבור: ואם טעה בברכת המינין אין ממתנינן לו אלא מיד יעמוד אחר תחתיו שמא מינות נזרקה בו.

ז. בשו"ת הריב"ש סימן רכד: ומפרש בגמרא: מאי טעמא? חיישינן, שמא מינות נזרקה בו. והענין הוא: כי היה דרך המינין בימים ההם, להקפיד שלא להתפלל בבגדים צבועים, כי אם בלבנים. וכן, שלא לנעול סנדל בשעת תפלה. ולכן, חוששין לזה המקפיד באחד מאלו, שמא הוא מהם. ולזה, אף אנו לא נניחהו לעבור לפני התיבה, במה שהוא רוצה. או אפשר: שאף אם לא היה דרך המינין להקפיד, מ"מ כיון שזה מקפיד, במה שאין שאר ישראל מקפידין, חוששין שמא איזה רוח מינות נזרקה בו. ובעבורו מקפיד, במה שאין ראוי להקפיד. ומ"מ, אחרי שאין זה אלא חששא בעלמא, דעת הרב ז"ל, שאין חוששין לו לעולם, ודי לחוש לו לשעתו, באותה

תפלה, כמ"ש הרב ז"ל. אבל לא שנחזיקהו במין לעולם, ובתפלה האחרת לא ראינוהו שהקפיד (עי' בכ"מ ובלח"מ שם, ועי' ב"י או"ח סי' נג בסד"ה האומר).

ח. בשו"ת תשב"ץ חלק ב סימן לו: **האחד עשר אם יש חשש עבירה בתקוני מבואות [לת"ח].** ח"ו. אבל הזריז בזה ה"ז משובח אדרבה הם תמהים בגמרא על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן דאמרי' בפי הדר (ס"ח ע"א) א"ל רבא בר חנן לאביי מבואה דדיירין בה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ליה לא עירוב ולא שתוף. א"ל מאי אעבוד מר לאו ארחיה אנא טרידנא בגרסאי אינהו לא משגחי ונראה מכאן שאלמלא טרדת הגרסא דרך ת"ח הוא לתקן ומי שלבו נוקפו בזה הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו. וזכות גדולה היא למתקן (ובפ"ק) [ובפ"ב] דביצה (ט"ז ע"ב) גבי מערבין עירובי חצרוי ב"יט ואמרי' התם במאן דאורי לאיסורא הויא הוראה לקלקולא משום דמתקלקלי בה רבים ובאים לטלטל בלא עירוב.

ט. בשו"ת שואל ומשיב מהדורה א ח"א סימן קמב ד"ה והנה ביום: **ראוי להעבירו וחוששני לו שאולי מינות נזרקה בו כי איך אפשר לפרוץ בדברי חז"ל והקדמונים** ולא עוד אלא דהעיז פניו נגדו ואני קורא עליו מליצת חז"ל לא מסתייע דלא גמיר אלא דמימחא נמי מחי.

י. בשו"ת אורח משפט או"ח סימן לו ד"ה והרי אנו: **והרי אנו רואים שכשמשנים ממנהגי ישראל ועושים כמנהג שמקפידין עליו המינים חוששין עליו שמא מינות נזרקה בו,** ומשו"ה אמרי' במשנה מגילה כ"ד האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור, בסנדל איני עובר אף יחף לא יעבור, ואמרי' התם בגמ' הטעם משום דחיישינן שמא מינות נזרקה בו, וכתב רש"י מפני שהאפיקורסים היו מקפידין בכך, וה"ה בני"ד בעוגב האפיקורסים הם מקפידים גדולים בזה

מפני שהיא כל מגמתם להדמות להגויים ולצאת מן הדת והאמונה מורשת אבות.

ע"כ פשוט שאסור לחקות אותם באין שום הבדל בין ספרדים לאשכנזים.

ובתשובת הריב"ש סי' רכ"ד, הובא בכס"מ שם, כתב עוד שאפשר שאפילו אין דרך האפיקורסין להקפיד בזה חוששין שמא רוח אפיקורסות נזרקה בו, כיון שזה מקפיד במה שאין ישראל מקפידין, וק"ו בענין העוגב שכל ישראל הכשרים מקפידין בזה עד מאוד, ואינם נכנסים בשום אופן בביהכ"נ שיש בו עוגב שאין שום היתר להנהיג אותו בבתי הכנסיות באין הבדל בין אשכנזים לספרדים. וזהו כלל גדול בתורה, שכל מה שאנו יכולים להפריש את עצמנו מדרכים המביאים לידי עבודה זרה ולידי מינות דמשכא חייבים אנחנו לפרוש מהם, ועל כיוצא בזה אמרו בירושלמי ע"ז פ"א ה"ג על ענין משתה של נכרים גרדאי שאלון לרבי אסי משתה של נכרים מהו וסבר משרי להון מפני דרכי שלום, א"ל רבי בא והתני רבי חייא יום משתה של נכרים אסור, א"ר אמי אילולא רבי בא הי' לנו להתיר ע"ז שלהן, וברוך המקום שריחקנו מהם. ומזה אנו צריכין ללמוד על כל דבר שיש בו משום שמץ דרכי ע"ז שצריכין אנו להתרחק מזה מאד, וברוך המקום שריחקנו מהם ובחר בנו להיות לו עם סגולה מכל העמים, וזאת היא תהילתינו ותפארתינו להיות עם לבדד ישכון, וידעו כל עמי הארץ כי חלק ד' עמו יעקב חבל נחלתו לעולמים, ובזכות זה יחיש לנו גואל צדק ויבנה לנו כמו רמים

**מקדשו בהר ציון אשר אהב סלה במהרה בימינו
אמן.**

מנאי זעירא

יעקב מאשקאוויטש